

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra preprimární a primární pedagogiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Možnosti zajištění péče o děti v raném věku a volba rodičů

Options of childcare provision and parental choice

Markéta Hartychová

Vedoucí práce: PhDr. Barbora Loudová Stralczyńska, Ph.D.

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Učitelství pro mateřské školy

Odevzdáním této bakalářské práce na téma *Možnosti zajištění péče o děti v raném věku a volba rodičů* potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 13. 7. 2018

Ráda bych poděkovala mé vedoucí bakalářské práce PhDr. Barboře Loudové Stralczynské, Ph.D. za odbornou pomoc, podnětnou zpětnou vazbu a především za její trpělivost při vedení mé bakalářské práce.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zaměřuje na problematiku zajištění péče o děti v raném věku. Otázky týkající se péče o děti do tří let věku jsou v současné době stále diskutovanější a dostávají se do popředí zájmu společnosti. Rodinu s dětmi se snaží podporovat i vlády států Evropské unie. Nabízejí rodinám řadu podpůrných opatření při sladování rodinného a pracovního života rodičů. V posledních letech vznikly nové typy péče o děti v raném věku. Cílem bakalářské práce je podat systematický přehled forem zajištění péče o děti v raném věku v celé ČR, s hlubším vhlédem do situace v Libereckém kraji. Teoretická část nastiňuje historický vývoj péče o děti v raném věku na českém území a v Evropě. Dále pojednává formy a podmínky péče o děti v raném věku v ČR a ve vybraných státech Evropy. Blíže popisuje možnosti zajištění péče o děti do tří let v Libereckém kraji. V komparaci s vybranými evropskými zeměmi sleduje různé odlišnosti, jak v konkrétním zajištění péče o děti v raném věku, tak na poli nastavení rodinné politiky. V závěru teoretické části jsou pokládány některé problematické otázky, které souvisejí s aktuálním vývojem diskuse ve vztahu k zajištění péče o děti v raném věku. Cílem praktické části je prostřednictvím dotazníkového šetření zjistit současnou situaci rodin v zajišťování péče o děti v raném věku. Konkrétně jsou zkoumány preference, zkušenosti a potřeby rodičů v zajištění péče o děti do tří let věku na území Libereckého kraje.

KLÍČOVÁ SLOVA

dítě v raném věku, formální a neformální typy péče, jesle, dětská skupina, Česká republika, Liberecký kraj, mateřská škola, předškolní vzdělávání

ABSTRACT

The bachelor thesis focuses on the matters related to providing early childhood education and care. The questions related to the care of children under the age of three are currently highly discussed and getting to the foreground of society's interest. The governments of the states of the European Union are trying to support families with children. They offer to families a number of supportive measures to help harmonize the family life and working life of parents. New types of early childhood care have emerged in recent years. The goal of the thesis is to introduce a methodical overview of early childhood care forms across the Czech Republic, with a detailed description of the situation in the Liberec region. The theoretical part deals with historical development of early childhood care in the Czech Republic and Europe. Furthermore, it deals with forms and requirements of early childhood care in the Czech Republic and within selected European states. Moreover, it focuses on the possibility of providing early childhood care for children up to the age of three in the Liberec region. In comparison with chosen European countries, the thesis points out several differences. In particular ways of providing early childhood care, as well as in the field of setting family policy. In the end of the theoretical part, a few problematic questions are raised. Those are connected to the current development of the discussion related to providing early childhood care. The goal of the practical part is to examine current situation of the families in relation with providing early childhood care. This is achieved via a questionnaire. More specifically, preferences, experience and needs of parents in relation to providing early childhood care for children up to the age of three in the area of the Liberec region are examined.

KEYWORDS

child in early childhood, formal and non-formal care settings, crèches, child group, Czech Republic, Liberec region, nursery school, kindergarten, early childhood education and care

Obsah

ÚVOD	8
I. TEORETICKÁ ČÁST	11
1 Historický vývoj péče o děti v raném věku	11
1.1 Vývoj výchovy, vzdělávání a péče o děti v raném věku v Evropě	11
1.1.1 Francie	12
1.1.2 Anglie	12
1.1.3 Německo	13
1.1.4 Slovensko	14
1.1.5 Norsko	14
1.2 Vývoj výchovy, vzdělávání a péče o děti v raném věku v ČR	15
2 Podmínky a formy péče o děti v raném věku v ČR	20
2.1 Formy péče provozované na základě vázané živnosti	21
2.2 Formy péče provozované na základě volné živnosti	22
2.3 Dětská skupina	22
2.4 Chůva	23
2.5 Mateřská škola	23
2.5.1 Mateřské školy zapsané v rejstříku škol a školských zařízení	24
2.5.2. Mateřské školy mimo rejstřík škol a školských zařízení	26
2.6 Církevní mateřská škola	26
2.7 Firemní školka	26
2.8 Mikrojesle	27
3. Zajištění péče o děti v raném věku ve vybraných zemích Evropy	28
3.1. Slovensko	29
3.2. Německo	30
3.3. Francie	31

3.4. Anglie	33
3.5. Norsko	34
4. Možnosti péče o děti v raném věku v Libereckém kraji	36
5. Problematické otázky týkající se péče o děti v raném věku mimo rodinu	38
Shrnutí teoretické části	42
II. PRAKTICKÁ ČÁST	43
6. Úvod do problematiky, stanovení cílů a hypotéz	43
6.1 Úvod do problematiky	43
6.2 Stanovení cílů a hypotéz	43
7. Výzkumné metody a sběr dat	44
8. Vyhodnocení dotazníku	46
9. Vyhodnocení hypotéz	58
10. Diskuze	61
11. Závěr	64
Seznam zdrojů	67
Seznam příloh	76

ÚVOD

Tématika péče o děti v raném věku je v posledních letech velice diskutovanou oblastí. Odborníci i široká veřejnost si uvědomují, že toto období je vstupem do organizovaného vzdělávání a klíčovou životní fází pro položení základu pro získávání dovedností, znalostí, socializaci a emocionální rozvoj dítěte. Mnohé země proto značně usilují o navýšení kvantity a zároveň i o zlepšení kvality nabídky dostupné péče pro děti v raném věku. (European Commission/EACEA/Eurydice, 2016). V rámci podpory rodiny a usnadňování přechodu mezi rodinným a pracovním životem je stále více běžné setkat se s různými podpůrnými opatřeními ze strany vlády. Což dokazuje i vytváření nových typů institucí v posledních několika letech, které mají za úkol usnadnit rodičům sladění rodinného a pracovního života.

Má motivace pro výběr tématu bakalářské práce tkví v osobním zájmu v oblasti péče o děti mladší 3 let. Již u zrodu myšlenky ohledně mého povolání, bylo mým cílem vychovávat a vzdělávat děti, při čemž si své budoucí pracovní místo nejlépe dokáži představit v zařízení pro děti v raném věku. V momentě volby tématu bakalářské práce jsem jednoznačně věděla, že se právě touto oblastí chci zabývat. Z počátku jsem sama neměla příliš velké poznatky o možnostech zajištění péče o děti mladší tří let na území ČR i v Evropě. Proto mapování nabídky služeb péče o takto malé děti bylo pro mne zajímavou výzvou.

Ve chvíli, kdy rodiče volí zajištění péče mimo rodinu pro své dítě starší 3 let, ve většině případů jde o jasnou volbu, a to MŠ. Tento fakt potvrzuje i statistické šetření z roku 2016, zveřejněné statistickým úřadem Evropské unie (Eurostat), kdy se v ČR účastnilo předškolního vzdělávání 78 % dětí z věkové kategorie tříletých, 90,5 % dětí z populace čtyřletých a 90,9 % z dětí pětiletých (Eurostat, 2018d). Rozhodování nastává spíše ve výběru zřizovatele, vzdělávací nabídky, nikoli typu zařízení. Nabídka péče pro děti mladší je rozmanitější (jesle, MŠ, chůva, dětské skupiny atd.).

Bakalářská práce si klade za cíl zmapovat nabídku péče o děti v raném věku na území ČR. Shrnout klíčové informace o všech typech formální i neformální péče, které existují na území ČR. Dále v komparaci s vybranými zeměmi Evropy objasnit souvislosti mezi jednotlivými podobami zajištění péče o děti v raném věku i v historickém kontextu, vyzdvihnout podstatné rozdíly a poukázat na implikace pro další vývoj institucionální a neinstitucionální péče v ČR.

V úvodu práce je nutné vymezit některé pojmy, které s danou tematikou souvisí. Pojem **předškolní věk (období)** je některými odborníky chápán široce jako časový úsek od

narození dítěte do věku šesti let, tedy po vstup do primárního vzdělávání. Toto období je možné dále rozdělit na mladší předškolní věk (doba od narození dítěte do věku tří let) a starší předškolní věk (od tří let věku dítěte do šesti let). (Průcha, Koťátková, 2013) V pedagogickém slovníku (Průcha, Walterová, Mareš, 2009) tento pojem vymezuje období od 3 do 6 let věku dítěte. Pojem předškolní věk (období) bude v práci označovat období od 3 do 6 let věku dítěte. **Raná péče** je v některých publikacích interpretována jako výchova dětí do tří let (Syslová, Borkovcová, Průcha, 2014). Nicméně častěji se s pojmem raná péče nebo také „včasná intervence“ setkáme v oboru speciální pedagogiky. Jedná se o podporu dětí se speciálními potřebami, a nejen dětí samotných, ale především celé rodiny, do které se narodilo dítě s postižením. Raná péče je poskytována v období od narození dítěte do věku 6 let. Ač si jsou pojmy raná péče a péče o děti v raném věku velmi podobné, jde o zcela odlišné oblasti (Soriano, 2005). V této práci se pojem raná péče v tomto pojetí vyskytovat nebude, protože cílem bakalářské práce je zkoumat péči a vzdělávání zdravých dětí v raném věku, nikoli dětí se speciálními potřebami.

Považuji za nutné objasnit podstatný termín, který je v práci používán, a to **raný věk**. V širším pojetí toto označení zahrnuje období od narození dítěte po vstup do povinné školní docházky, což je ve většině zemí Evropy věk šesti let. V užším pojetí vymezuje období od narození do věku kolem tří let, tedy období předtím, než děti obvykle začínají navštěvovat mateřskou školu (Syslová, Borkovcová, Průcha, 2014). V této bakalářské práci je pojem raný věk chápán v tomto užším slova smyslu, tedy jako období od narození dítěte do věku přibližně tří let.

Bakalářskou práci tvoří teoretická a praktická část. Teoretická část nejdříve poskytne vhled do historického kontextu výchovy dětí v raném věku na území ČR a dále v některých vybraných zemích Evropy. Pozornost bude nejvíce koncentrována na období vzniku prvních veřejných předškolních institucí v Evropě. V následující kapitole bude zmapována nabídka institucí a služeb, které poskytují péči dětem v raném věku na území ČR, péče institucionální i neinstitutcionální. Kromě představení jednotlivých podob péče o děti v raném věku, bude objasněno i jejich legislativní zakotvení, kurikulární podmínky a požadavky na kvalifikaci personálu. V navazujícím oddíle budou stručně charakterizovány možnosti zajištění péče o děti mladší tří let ve vybraných zemích Evropy (Slovensko, Německo, Francie, Anglie, Norsko). Další kapitola se věnuje shrnutí nabídky péče o děti v raném věku v Libereckém kraji, ze které se dále odvíjí praktická část. Teoretickou část završuje kapitola, která řeší

některé sporné otázky, týkající se problematiky zajištění péče o děti v raném věku mimo rodinu.

Praktická část si klade za cíl prostřednictvím dotazníku zjistit preference, zkušenosti a potřeby rodičů v Libereckém kraji v zajištění péče o jejich děti mladší tří let.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 Historický vývoj péče o děti v raném věku

Dějiny předškolní výchovy jsou pro soudobý přístup k péči o dítě důležitým zdrojem poznatků. Současné přístupy ve výchově a vzdělávání vychází z historického kontextu jednotlivé země. Proto je nezbytné v této kapitole přiblížit některé sociokulturní podmínky v Evropě a dále potom na našem území. Pro téma této práce je podstatné především období od konce 18. a první poloviny 19. století, kdy začaly vznikat první veřejné předškolní instituce. Odlišné tradice a podoby předškolních institucí se promítají až do současné podoby výchovy a vzdělávání. Proměny ve výchově dítěte před zakládáním prvních výchovných institucí budou zmíněny jako východiska pro další vývoj. Odborná literatura se nejčastěji zabývá dějinami předškolní pedagogiky v kontextu celého předškolního období, tj. od narození do 6 let (po vstup do primárního vzdělávání). Oblast předškolního vzdělávání (ISCED 02) ani vynechat nelze, protože předškolní zařízení mohou v mnoha evropských zemích navštěvovat i děti mladší tří let. V této práci bude proto pozornost věnována i předškolním zařízením, které jsou primárně určené dětem v předškolním věku. Na závěr je nutné poznamenat, že v některých zemích je péče o dítě ve stáří 0– 6 let pojímána jako celek (tzv. integrovaný model např. v Norsku).

Zprvu bude v této kapitole nastíněn historický vývoj péče o děti v raném věku na území Evropy. Konkrétněji budou zmíněny základní historické mezníky v souvislosti s předškolní výchovou v zemích, kterým je dále věnována pozornost v kapitole 4. Druhá podkapitola se bude podrobněji věnovat vzniku prvních předškolních institucí a dalšímu vývoji v Čechách.

1.1 Vývoj výchovy, vzdělávání a péče o děti v raném věku v Evropě

V období pravěku a po další dlouhá staletí bylo nejdůležitější zajistit dítěti zdravé podmínky k přežití, tedy nakrmit ho, obléci, poskytnout mu teplo. O jeho životě mohl rozhodovat otec. Až v 8. st. v Itálii byl založen první nalezinec, který zabezpečoval děti odložené. Opravilová (2016, s. 19) uvádí, že již v 15. století pravděpodobně vznikaly první výchovné instituce, kdy Jednota bratrská shromažďovala děti ve společném prostoru, aby jejich rodiče mohli pracovat. V období renesance a humanismu (15. – 17. st) se pozvolna začal měnit pohled na dítě. Začaly se objevovat myšlenky týkající se vhodných metod, které by se měly uplatňovat při výchově. (Opravilová, 2016)

Již před vznikem prvních předškolních institucí existovaly různé nalezince a sirotčince, jejichž úkolem bylo zabezpečit dítě po stránce existenční. Jednalo se nejčastěji o děti odložené, sirotky bez rodičů apod. Nyní vedle těchto institucí vznikají především výchovně – vzdělávací zařízení, které měly v různých zemích různé názvy jako např. dětské zahrádky, opatrovny, mateřské školy. (Pavlovská, Syslová, Šmahelová, 2012)

První veřejné instituce pro malé děti vznikly v důsledku zapojení žen do pracovního procesu. S rozvojem průmyslu stoupala nezbytnost rozšíření pracovních pozic, které zaujímaly i ženy. Rodiče dětí trávili téměř celý den prací. Veřejné instituce začaly vznikat ze společenské potřeby zaopatřit děti po dobu, kdy jsou jejich rodiče v práci, protože nechat dítě doma samotné bylo jeho život ohrožující. (Mišurcová, Čapková, Mátej, 1987)

1.1.1 Francie

Prvním průkopníkem v zakládání výchovných institucí byl francouzský pastor Jean Frédéric Oberlin, který zakládal tzv. *l'école a tricoter* (školy pletení). Bylo tomu již roku 1769, kdy založil svou první školu Alsasku. (Opravilová, Uhlířová, 2017)

Roku 1826 bylo ve Francii založeno první předškolní zařízení pro chudé děti. (Schreyer, Oberhuemer, 2017a, s. 9).

Pokud se zaměříme konkrétně na instituce pro děti do tří let, ocitneme se v roce 1844, kdy byly v Paříži zřízeny vůbec první jesle. (Opravilová, 2016)

V roce 1881 se předškolní instituce staly součástí vzdělávacího systému Francie. Stále byly určené pro chudé děti. Roku 1908 vzniklo první kurikulum pro předškolní vzdělávání. Po roce 1945 se jesle staly součástí zdravotnického systému, což trvalo až do 80. let minulého století, kdy odpovědnost za jesle převzaly obce. V roce 1989 se předškolní vzdělávání stalo součástí primárního vzdělávání. Tento model je platný až do současnosti. Primární vzdělávání je tvořeno předškolními zařízeními v tzv. *école maternelle* (instituce typu české MŠ) a *école élémentaire* (elementární/ základní škola). Primární vzdělávání zahrnuje děti ve věku 2 – 11 let. (Schreyer, Oberhuemer, 2017a, s. 2, 9 – 10)

1.1.2 Anglie

První předškolní instituce v Anglii se zrodila v důsledku rozvoje průmyslu. U založení první instituce stál Robert Owen (1771 – 1858), majitel prádelny, který se zasloužil o výrazné zlepšení pracovních podmínek svých zaměstnanců. Zprvu založil školní instituci v roce 1809, tzv. *Infant school*. O několik let později, roku 1816 otevřel *Institut pro výchovu charakteru*,

kde byly děti rozděleny do dvou věkových skupin. Mladší děti od 1 roku do 3 let, jejichž hlavní náplní dne byla hra a pobyt venku, tvořily první skupinu. Ve druhé třídě byly děti ve věku 3 – 6 let, které se již vzdělávaly. (Opravilová, Uhlířová, 2017)

V 80. letech minulého století prudce vzrostl podíl soukromého sektoru v poskytování péče o děti v raném věku v důsledku intenzivního zapojení matek do pracovního procesu. V roce 2000 vznikl kurikulární rámec pro předškolní vzdělávání (*Curriculum Guidance for the Foundation Stage*). (Schreyer, Oberhuemer, 2017b, s. 14 – 15)

1.1.3 Německo

Na území dnešního Německa zařízení pro děti v raném věku existují od r. 1802, kdy kněžna Paulina von Lippe – Detmold otevřela první opatrovnu, určenou pro děti od 1 do 3 let. Nejznámějším představitelem předškolní sféry je však Friedrich Fröbel (1782 – 1852), který proslul při činnostech s dětmi využitím tzv. dárků (geometrická tělesa). V roce 1837 založil svou první předškolní instituci v Blankenburgu. Roku 1840 tuto instituci přesunul do Keilhau a pojmenoval ji nově *Kindergarten*, neboli dětská zahrádka. V této zahradce děti ve hře využívaly již zmíněné „dárky“, dále se věnovaly práci na zahradě, tělesné výchově, čtení pohádek a byly vedeny k samoobsluze. Roku 1851 byly všechny dětské zahrádky uzavřeny, neboť byl Fröbel nedopatřením označen za účastníka povstání. Až v roce 1860 byl zákaz zakládání dětských zahrádek po vzoru Fröbela zrušen. Fröbel svou koncepcí ovlivnil řadu pedagogů a dětské zahrádky se šířily i napříč dalšími evropskými státy (Loudová, Stralczyńska, 2016).

V průběhu 2. světové války došlo k významnému obratu v obsahu předškolní výchovy, kdy se původně dbalo na individuální rozvoj dítěte, nyní se podstatou stala výchova ke kázi, k podřízení a úctě k vůdci. Po skončení války se Německo rozdělilo na východní a západní část a výchova a vzdělávání na obou územích probíhala odlišně. Zatímco západní SRN (Spolková Republika Německo) jevila snahy k návratu k předválečnému pojetí předškolní výchovy, východní NDR (Německá Demokratická Republika) byla okupována Sovětským Svazem a z toho důvodu se zde střetávaly dva různé názory na podobu předškolní pedagogiky. První pohled, sovětský, prosazoval plošné rozšíření předškolních institucí a sovětský pedagogický přístup. Naproti tomu stála Německá centrální správa pro vzdělávání, která volala po návratu k předválečnému stavu vzdělávání. V roce 1946 byl vydán zákon, který zařadil dětské zahrádky do vzdělávacího systému. V SRN bylo hlavním posláním předškolních institucí zajistit péči dětem, jejichž rodiny to potřebovaly. Předškolní instituce

tak pouze doplňovaly rodinnou výchovu, kdežto zařízení pro děti v NDR plnily funkci především výchovně – vzdělávací. Roku 1965 vyšel zákon, který do vzdělávacího systému zařadil i jesle a v roce 1985 byl vydán Program pro výchovnou práci v jeslích. Po roce 1990, kdy došlo ke sjednocení Německa, se bývalá část NDR přizpůsobila modelu vzdělávání SRN. (Loudová Stralczyńska, 2016)

Do 90. let minulého století probíhaly v Německu reformy především na poli vzdělávání pro děti starší 3 let. Péče o děti mladší žádné velké změny neprodělala. Převládajícím názorem bylo, že nejlépe je dítěti doma v rodině. Jesle tak plnily sociální funkci zabezpečení dítěte v případě nutnosti. (Loudová Stralczyńska, 2016)

1.1.4 Slovensko

U vzniku předškolních institucí na území Slovenska sehrála podstatnou roli hraběnka Marie Terezie Brunswicková, která se zasloužila o zrod první opatrovny v Banské Bystrici, bylo tomu roku 1829. Další opatrovny vznikly např. v Trnavě a Bratislavě. (Mišurcová, Čapková, Mátej, 1987)

Roku 1872 byly na území Slovenska založeny první jesle, jejichž cílem bylo poskytnout bezpečí dětem mladším tří let a rozvíjet jejich schopnosti. (Schreyer, Oberhuemer, 2017c, s. 8)

Vzhledem ke společným politickým okolnostem v historii probíhal vývoj předškolního vzdělávání na Slovensku podobně jako na našem území. Po 2. světové válce se výchova orientovala dle sovětského modelu. Po pádu komunistického režimu (1989) došlo k výrazným změnám v organizaci i obsahu předškolního vzdělávání. (Eurydice, 2018b)

Od roku 1952 jurisdikci jeslí zajišťovalo Ministerstvo zdravotnictví. (Schreyer, Oberhuemer, 2017c, s. 8)

Od roku 1993 byly jesle z gesce Ministerstva zdravotnictví vyňaty a až do roku 2017 neměly žádné zakotvení. Teprve v loňském roce přešly do působnosti *Ministerstva práce, sociálních věcí a rodiny*. (Baďuríková, Šimčáková, Renčíková, 2017, s. 3)

1.1.5 Norsko

Norsko bylo dlouhou dobu pod nadvládou Dánska, v 1. polovině 20. století nad ním převzalo moc Švédsko. Až roku 1905 se Norům podařilo získat nezávislost. Podstatným obratem pro Norsko bylo v 60. letech minulého století objevení ropných nalezišť, což jejich ekonomiku postupem času vyzdvihlo na přední příčky světového žebříčku. (Eurydice, 2018c)

Ve 40. letech 19. století byly v Norsku zřízeny první jesle. Předtím existovaly azylové domy pro děti opuštěné. Tyto první jesle poskytovaly péči dětem většinou chudých svobodných matek, které potřebovaly pracovat, aby zajistily obživu. Od poloviny 19. století začaly vznikat mateřské školy po vzoru německých dětských zahrádek F. Fröbela. Další prudký rozvoj předškolních zařízení nastal až v 2. polovině 20. století po skončení 2. sv. války. Roku 1975 vyšel první zákon upravující jejich podobu. Došlo k silnému zapojení státu při organizaci předškolní výchovy. Od 1. 1. 2009 má každé dítě zákonné právo na místo v MŠ. (Child Research Net, 2013)

1.2 Vývoj výchovy, vzdělávání a péče o děti v raném věku v ČR

Počátky předškolních institucí v českých zemích sahají do roku 1832, kdy byly založeny dvě opatrovny v Praze. První z nich byla opatrovna Na Hrádku a druhá opatrovna v Karlíně. Postupně vznikaly po celém území. Na rozdíl od jiných evropských států, které zřizovaly předškolní instituce pro děti primárně s cílem děti zabezpečit, na našem území tato zařízení měla již od počátku záměr výchovně – vzdělávací. (Oprailová, Uhlířová, 2017)

Opatrovna Na Hrádku byla soukromým zařízením, avšak péči dětem poskytovala bezplatně. Pro děti nejchudších zde byla nabízena i strava. Opatrovna byla určena dětem ve věku od 2 do 5 let a její kapacitu naplňovalo 300 dětí. Pro mladší děti byla hlavní náplní dne hra. Děti starší (od 4 let) byly i vzdělávány. Hlavní osobou spojovanou s hrádeckou opatrovnou je Jan Vlastimír Svoboda, který zde působil jako učitel, správce a zároveň je autorem výchovného programu. V opatrovně se také školili zájemci pro budoucí práci učitele s takto malými dětmi. S přihlédnutím na fakt, že tyto instituce nenabízely ryze opatrovatelskou činnost s cílem zabezpečit dítě po stránce existenční, ale jednalo se o místa, kde bylo dítě i vychovááno a vzděláváno, pojmenoval J. V. Svoboda tato zařízení jako školky. Další opatrovny byly zakládány po celém našem území, až jich v roce 1848 bylo celkem 20. (Mišurcová, Čapková, Mátej 1987, s. 48 – 49)

J. V. Svoboda byl ovlivněn myšlenkami Komenského. V jeho spise *Školka* můžeme spatřovat některé vzdělávací přístupy, které se promítají až do současnosti. Co však bylo Svobodovi některými odborníky vytýkáno bylo vyučování trivia. (Oprailová, Uhlířová, 2017)

Roku 1864 byla v Praze založena první německá dětská zahrádka po vzoru F. Fröbela. Tou dobou k nám pronikaly značné snahy o germanizaci. Proto byla v Praze roku 1867 zřízena instituce česká, paradoxně po vzoru německé. O dva roky později (1869) byla

založena první česká mateřská škola, jejíž program vycházel ze Svobodových myšlenek, přístupů ve Francii a metod Fröbela. (Opravilová, Uhlířová, 2017)

První legislativní zakotvení předškolního vzdělávání přinesl říšský zákon z roku 1869. Zákon vymezoval podmínky pro založení a další fungování předškolních zařízení. Také uváděl požadovanou minimální kvalifikaci pěstounek. (Opravilová, Uhlířová, 2017)

Ministerský výnos vydaný v roce 1872 upravoval zákon z roku 1869. Vymezoval jesle, jako instituci určenou dětem do 3 let a opatrovny, které měly mít funkci především pečovatelskou a zabezpečující. Na straně opačné stály MŠ, plnící záměr především výchovně – vzdělávací s cílem připravit dítě na budoucí školní vyučování. (Opravilová, 2016)

V roce 1884 v Praze vznikly první české jesle. Již předtím od roku 1854 fungovaly v Praze jesle, které však byly německé. O založení prvních českých jeslí se postaral dobročinný spolek, v jehož čele stála Marie Riegrová- Palacká. (Mišurcová, Čapková, Mátej, 1987)

Na přelomu 19. a 20. století bylo na našem území celkem 350 institucí pro malé děti, větší část však tvořily zařízení německá. (Opravilová, Uhlířová, 2017, s. 52)

Významné proměny se odehrály až na počátku 20. století, kdy se začal měnit přístup k dítěti vlivem pedagogického reformismu. Zájem o dítě, jeho výchovu a vzdělávání se dostával stále více do popředí. Vznikly nové vědy zabývající se vším, co je spojené s dítětem a dětstvím. Klíčový byl pedocentrický přístup ve výchově, který staví dítě do pozice výchovného středobodu, kterému by se vše kolem mělo přizpůsobit. Důraz se proto také mnohem více kladl na dostatečné vzdělání pedagogů a osob pečujících o děti. (Pavlovská, Syslová, Šmahelová, 2012)

Roku 1917 byly opatrovny a mateřské školy převedeny do působnosti Ministerstva sociálních věcí. Učitelky mateřských škol projevovaly stále větší nespokojenost se situací v předškolním vzdělávání. Požadovaly zařazení mateřských škol do vzdělávacího systému, kvalitní přípravu a vzdělávání učitelek. (Opravilová, Uhlířová, 2017)

K 31. 12. 1920 bylo v českých zemích 408 MŠ, o 10 let později bylo těchto institucí již 1 391. (Opravilová, 2016, s. 31)

V období mezi válkami patřily mateřské školy do působnosti měst a obcí. Nicméně předškolní výchova stále nebyla začleněna do školské soustavy. Ve dvacátých letech se objevily snahy o její vkomponování do vzdělávacího systému, tyto pokusy však skončily

neúspěchem. Pro zajímavost v českých zemích byly roku 1925 následující počty předškolních zařízení:

„966 mateřských škol (507 českých, 443 německých, 16 polských), 207 opatroven (167 českých, 40 německých) a 56 jeslí (30 českých a 26 německých). Z celkového počtu 1 229 předškolních zařízení bylo 596 veřejných (obecních, městských, státních), ostatní byla soukromá (církvní, spolková, vydržovaná institucemi)“. (Mišurcová, 1987, s. 68)

Na konci roku 1937 bylo v českých zemích celkem 1 587 MŠ. V protektorátu byl vydán zákaz zakládání českých mateřských škol, namísto toho se začaly zřizovat německé dětské zahrádky. Na konci roku 1938 bylo na našem území už pouze 580 MŠ. Po skončení druhé světové války a tím i okupace Německem bylo na našem území k 5. 5. 1945 v součtu 921 MŠ. Do konce roku došlo k prudkému obnovení sítě těchto institucí, kdy jich k 31. 12. 1945 čítalo 2 215. (Opravilová, Uhlířová, 2017, s. 109)

Od roku 1945, kdy vyšel prezidentský dekret, se začaly klást větší požadavky na vzdělání učitelů. Všichni pedagogové mateřských škol museli mít vysokoškolské vzdělání. Nařízení však netrvalo dlouho a od roku 1950 se učitelé opět mohli kvalifikovat na středních odborných pedagogických školách. Další změny se ve vzdělávání učitelů odehrály až v roce 1993, kdy vznikly VOŠ pro učitele MŠ. V tom samém roce se otevřel bakalářský obor pro budoucí pedagogy MŠ na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy. (Opravilová, 2016, s. 34)

V roce 1948 byl vydán *zákon o jednotné škole*, který zařadil mateřské školy do školské soustavy. Soukromé školy byly zestátněny. Všechny instituce financoval stát a účast v nich byla poskytována zdarma. (Opravilová, 2016, s. 35)

V roce 1960 předškolní soustavu zařízení tvořily jesle, mateřské školy, dětské útulky a nově také společná zařízení jeslí a MŠ. Pracovalo se na vzdělávacím programu, který by obsáhl období od narození do 6 let. To se zdařilo a roku 1967 vyšel *Program výchovné práce v jeslích a mateřských školách*. Od této doby byl uplatňován jednotný program ve výchově pro děti od narození do 6 let, který si kladl za cíl připravit dítě na vstup do povinné školní docházky. Za dob socialismu byly veškeré jesle a MŠ státní. Vzdělávání bylo poskytováno bezplatně a jednotlivé úrovně vzdělávacího systému na sebe navazovaly. Do popředí se značně začala dostávat spolupráce s rodinou, která je základním kamenem výchovy. (Mišurcová, Čapková, Mátej, 1987)

Roku 1970 byly zavedeny mateřské dávky. Z počátku délka rodičovské dovolené trvala 2 roky, od konce 80. let již bylo možné být doma s dítětem až 4 roky. V 90. letech potom dostali nárok na rodičovskou dovolenou i otcové. (Eurydice, 2018a)

Zajímavý náhled do prostorového uspořádání i chodu jeslí přibližuje publikace *Jesle a mateřské školy* (Studený, Janda, Schránílová, 1978), kde je mimo jiné uvedeno, že jesle byly rozděleny do několika oddělení podle věku. Jednotlivá oddělení byla od sebe striktně separována z hygienických a epidemiologických důvodů. Jesle mohly mít provoz denní, noční a existovaly i jesle s nepřetržitým provozem. V institucích pro takto malé děti panovala přísná hygienická opatření:

„Na pozemek vstupují všechny děti s doprovodem obvykle jediným vchodem. Na volném vzduchu je malé nebezpečí sdílení infekce. Dále už se cesty dělí ke vstupům do jednotlivých oddělení. Ve vestibulu nebo v jeho přímém sousedství je prostor, kde matka odloží kočárek. Dítě a často i vybavení kočárku odnese do šatny. V šatně hned u vchodu zjistí dětská sestra příslušného oddělení zdravotní stav dítěte. Pokud není ze zdravotního hlediska námitek proti přijetí dítěte do dětského kolektivu, provázející osoba dítě svlékne z osobních šatů a prádla a předá je sestře, která je odvede do lázně. Matka zatím uloží soukromé oblečení dítěte do označené skříňky. V lázni sestra dítě vykoupe nebo osprchuje (dnes už pouze výjimečně), oblékne do ústavního prádla a hracích kalhotek a odnese nebo odvede do denní místnosti“ (Studený, Janda, Schránílová, s. 37).

Pokud dítě onemocnělo během pobytu v jeslích, bylo umístěno do izolační místnosti, aby se zabránilo rozšíření nemoci (Studený, Janda, Schránílová, 1978).

Uspořádání předškolních institucí z roku 1960 (jesle, MŠ, společná zařízení jeslí a MŠ, dětské útulky) plnilo svou funkci až do roku 1991, kdy oficiálními předškolními institucemi setrvaly pouze MŠ a speciální MŠ pro děti ve věku 3 – 6 let. (Syslová, Borkovcová, Průcha, 2014)

Jesle byly z působnosti MZ vyloučeny k datu 1. ledna 2013. Tyto instituce většinou zůstaly zachovány, nicméně fungují buď jako součást zdravotnických či sociálních zařízení nebo jako soukromá zařízení na základě živnostenského listu. (MZČR, 2013)

Následující počty mateřských škol ukazují současnou vzrůstající tendenci počtu MŠ. Ve školním roce 1989/ 1990 bylo na našem území celkem 7 328 MŠ. Tento počet se kolísavě snižoval a zvyšoval. Poklesová tendence však převažovala. Roku 2000/ 2001 bylo 6 013 MŠ a o 5 let později 4 834. Nejnižší počet MŠ zaznamenal školní rok 2007/ 2008, kdy bylo zapsáno celkem 4 808. Od tohoto roku má počet MŠ opět vzrůstající tendenci. V současném školním roce 2017/ 2018 je registrováno 5 269 předškolních institucí. (ČSÚ, 2018a)

Současné podmínky poskytování péče dětem do tří let v ČR budou podrobněji popsány v kapitole 3.

Po celé Evropě se začaly první předškolní instituce zakládat nejčastěji v průběhu 19. století. Obsah výchovy a vzdělávání často vycházel ze sociálních, hospodářských, demografických a kulturních podmínek. Znalost historického kontextu je podstatná pro snadnější pochopení některých přístupů, metod a uspořádání v současné péči o děti, které se často prolínají až do dnešní doby.

2 Podmínky a formy péče o děti v raném věku v ČR

V úvodu této kapitoly je nastíněna situace rodinné politiky na území ČR v globálním měřítku, aby bylo možné porozumět širším souvislostem ve spojení s péčí o děti do tří let. „Rodinná politika je soubor opatření, programů, politik, které se zaměřují na podporu a rozvoj rodin, ale i dalších forem partnerství“ (Splavcová, 2016, s. 31). Cílem je podporovat rodiny ve všech možných ohledech, ať už poskytnout podmínky vhodné k založení rodiny či vyhovující podpora při sladění rodinného a pracovního života. (Splavcová, 2016)

Jaké mají rodiče v dnešní době konkrétní možnosti zajištění péče o své děti ve věku do tří let a jaké jsou podmínky u jednotlivých forem péče, bude objasněno v následujících podkapitolách. U každé formy péče bude vystižena základní specifikace služby a zároveň nastíníme legislativní zakotvení, kurikulární podmínky a v neposlední řadě kvalifikační požadavky na personál.

Současná rodinná politika je velice nakloněna rodinné péči o dítě, o čemž vypovídá i délka rodičovské dovolené, která může trvat až do 4 let věku dítěte. Rodiči je postupně vyplácen rodičovský příspěvek v celkové částce 220 000 korun. Délku dovolené si rodič může zvolit a v průběhu i upravovat. Výše příspěvku se vypočítá z vyměřovacího základu mzdy, kde je rodič vypláceno 70 % z této sumy. Po tuto dobu je povinností rodiče zajistit dítěti potřebnou péči. Rodičem pečujícím o dítě může být jak matka, tak i otec. Příjmy rodiče nejsou v průběhu pobírání rodičovského příspěvku omezeny. Rodič může být výdělečně činný, musí však zajistit péči o své dítě jinou zletilou osobou. V případě narození vícero dětí je možné čerpat dávku do výše až 330 000 Kč. (MPSV, 2018a)

Důležité je zmínit současný trend oddalování doby, kdy mají ženy první dítě. Ještě o jednu generaci dříve bylo běžné mít svatbu ve 20 a hned na to děti. O čem vypovídá i údaj z roku 1993, kdy průměrný věk žen při narození prvního potomka byl 22,2 let. V současné době se upouští i od uzavírání manželství a partneři spolu žijí a vychovávají děti bez manželského svazku. V roce 2017 byl průměrný věk matek při narození prvního dítěte 28,9 let. Současná doba ženám nabízí pestřejší nabídku možností např. v oblasti kariéry, cestování, vzdělávání, které z počátku ženy upřednostňují před založením rodiny. (ČSÚ, 2018c)

V současné době také není neobvyklé, když rodič zajišťuje péči o své dítě v roli samoživitele bez partnera.

Tabulka č. 1 – Počet domácností s dítětem mladším 6 let

	Počet domácností	%
Celkem	1 107 600	
Domácnost s oběma partnery	938 900	84,8
Jiný typ domácnosti	109 800	9,9
Domácnost s jedním rodičem	58 900	5,3

Zdroj: (Eurostat, 2018a), vlastní výpočet %

5 % z domácností s jedním rodičem tvoří rodiny, kde je žena pečující osobou o dítě. Pouze 0,3 % domácností tvoří rodiny, kde je pouze otec.

Zajímavým charakteristickým znakem v oblasti péče o děti v raném věku v ČR je trojkolejnost v rozdělení působností ministerstev. Mateřské školy spadají do jurisdikce MŠMT, další typy péče je možné provozovat na základě živnosti, proto jsou v gesci MPO. Posledním ministerstvem, které zajišťuje nějaký typ péče o děti v raném věku, je MPSV (dětské skupiny, mikrojesle). Toto je dosti specifické v rámci nastavení formální péče v dalších zemích EU.

V úvodu je také důležité zmínit, že pro vzdělávání dětí mladších tří let neexistuje v ČR žádný kurikulární rámec. Vzdělávací program (RVP PV) je vytvořen až pro děti ve věku 2/3 – 6 let, které navštěvují mateřské školy. I v této charakteristice se odlišujeme od velké části západních evropských zemí. (European Commission/EACEA/Eurydice, 2016)

2.1 Formy péče provozované na základě vázané živnosti

Provozovat zařízení pro děti do 3 let je možné na základě vázané živnosti *Péče o dítě do tří let věku v denním režimu* dle *Zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů*. U tohoto typu vázané živnosti je potřeba mít odbornou kvalifikaci buď v oblasti zdravotnické (všeobecná sestra, zdravotnický asistent, ošetřovatel, porodní asistentka, záchranář) nebo ve sféře sociální (sociální pracovník, pracovník v sociálních službách). Další možností je pedagogické vzdělání v oboru učitelství pro MŠ. Tento typ poskytování péče o děti do 3 let věku, vzhledem k tomu, že jde o živnost, spadá do gesce Ministerstva průmyslu a obchodu. (MPO, 2018a, příloha č. 2 k živnostenskému zákonu)

Nařízení vlády ze dne 23. července 2008, o obsahových náplních jednotlivých živností s účinností od 14. srpna 2008, které doplňuje živnostenský zákon, vymezuje obsah Péče o dítě do tří let věku v denním režimu následovně:

„Výchovná péče o svěřené děti do tří let věku v denním nebo v celotýdenním režimu zaměřená na rozvoj rozumových a řečových schopností, pohybových, pracovních, hudebních, výtvarných schopností a kulturně hygienických návyků přiměřených věku dítěte. Zajišťování bezpečnosti a zdraví dětí, jejich pobytu na čerstvém vzduchu, stravování, spánku v odpovídajícím hygienickém prostředí a osobní hygieny dětí, včetně poskytování první pomoci.“ (MPO, 2017, s. 25)

Na základě vázané živnosti mohou být provozována i zařízení typu bývalých jeslí.

Statistické údaje MPO ukazují v posledních letech vzrůstající tendenci v počtu vázaných živností o *poskytování péče o dítě do tří let věku v denním režimu*. Ve čtvrtém čtvrtletí roku 2016 bylo registrováno 2 087 těchto živnostenských oprávnění. Na konci roku 2017 byl počet 2 279 a v prvním čtvrtletí letošního roku bylo na území ČR registrováno celkem 2 337 vázaných živností. (MPO, 2018b)

2.2 Formy péče provozované na základě volné živnosti

Na základě volné živnosti *Poskytování služeb pro rodinu a domácnost*, dle živnostenského zákona 455/ 1991 Sb., je možné poskytnout rodině příležitostné krátkodobé hlídání dítěte do tří let. Hlavní náplní této profese je však zajištění chodu domácnosti (uklizení, vaření, praní, nákupy, apod.). Dalším typem volné živnosti týkající se péče o děti je *Mimoškolní výchova a vzdělávání, pořádání kurzů, školení, včetně lektorské činnosti*. Na základě této volné živnosti fungují i soukromé MŠ, které nejsou zapsané v rejstříku škol a školských zařízení. (MPO, 2017)

2.3 Dětská skupina

Tento typ péče je poměrně nový. V roce 2014 pod záštitou MPSV byl zahájen projekt s dětskými skupinami. Péče v dětské skupině je pravidelně poskytována dětem ve věku 1 – 6 let (po nástup do primárního vzdělávání) ve skupině více dětí mimo rodinu. Zřizovateli mohou být zaměstnavatelé, kteří chtějí pomoci zharmonizovat rodinný a pracovní život svým zaměstnancům. Dále dětské skupiny mohou otevírat obce a kraje, církve, neziskové organizace, spolky a vysoké školy. Provozovatel může poskytovat tyto služby za úhradu či nikoli. Provozovatel je také povinen vypracovat výchovný plán, dle kterého se bude postupovat v péči o děti. V jedné dětské skupině může být současně maximálně 24 dětí. Při skupině o počtu nejvíce 6 dětí zajišťuje péči jedna pečující osoba. Pokud je ve skupině 7 – 24

dětí, musí být pečující osoby dvě. V případě docházky alespoň jednoho dítěte mladšího 2 let ve skupině o počtu 13 – 24 dětí, musí provozovatel zajistit pečovatelky tři. Pečující osoby musí být odborně kvalifikované ve zdravotnické, sociální nebo pedagogické sféře. (Česká republika, 2014)

Legislativní zakotvení upravuje *zákon č. 247/2014 Sb., o poskytování služby péče o dítě v dětské skupině a o změně souvisejících zákonů, ve znění novely zákona č. 127/2015 Sb.* Hygienické požadavky blíže specifikují hygienické vyhlášky č. 281/2014 Sb., která je určena skupinám o nejvyšším počtu 12 dětí a vyhláška č. 410/2005 Sb. pro dětské skupiny s více jak 12 dětmi. (Česká republika, 2014)

Každá dětská skupina musí být zapsána v evidenci dětských skupin. K datu 28. 6. 2018 bylo v elektronické evidenci dětských skupin zapsáno celkem 726 skupin po celé ČR, z čehož v Libereckém kraji je těchto skupin 22 s celkovou kapacitou 295 míst. (MPSV, 2018c)

2.4 Chůva

Profesní kvalifikaci *Chůva pro děti do zahájení povinné školní docházky*, má v jurisdikci MPSV (od roku 2012). Kvalifikované chůvy se mohou uplatnit na různých pozicích. Například mohou pečovat o děti v dětských skupinách a mikrojeslích, mohou pracovat i v zařízeních provozovaných na základě vázané živnosti nebo v MŠ jako nepedagogický personál. „Počet úspěšných absolventek a absolventů neustále roste, v roce 2015 jich bylo 454, v roce 2016 1161 a od počátku roku 2017 již dalších 1400.“ (MPSV, 2017)

Dalším typem chůvy je *Chůva pro dětské koutky*, kdy krátkodobě pečuje o děti v dětském koutku. Pokud chce chůva pečovat o děti samostatně ve své domácnosti či v domácnosti rodiny, musí získat živnostenské oprávnění na základě volné nebo vázané živnosti. Další možností je využívání služeb chůvy prostřednictvím agentury, kdy chůva nepotřebuje živnostenské oprávnění, ale má pracovní smlouvu. (VÚPSV, 2012 – 2014)

2.5 Mateřská škola

Zpočátku budou v této podkapitole uvedeny informace týkající se všech mateřských škol. Následně bude podkapitola dále rozdělena na instituce zapsané do rejstříku škol a školských zařízení spadajících pod MŠMT a na druhé straně budou popsány mateřské školy, které ve školském rejstříku nejsou.

Umístit děti od dvou let věku je možné do mateřských škol dvěma způsoby, buď takto malé děti zařadit do tříd ke starším dětem a vytvořit tak heterogenní skupinu, nebo zajistit vznik speciální třídy určené pro dvouleté děti. Tuto možnost mají nejen státní MŠ, ale i soukromé. (Splavcová, 2016)

Ze strany rodičů je o zařazení dětí mladších tří let stále větší zájem. Ve školním roce 2005/ 2006 byl podíl dvouletých dětí z této věkové kategorie v mateřských školách 25,4 %, o deset let později ve školním roce 2015/ 2016 činil podíl 38,1 %. Ve školním roce 2016/ 2017 byl tento podíl již 40,1 %. Od roku 2020 je cílem vzdělávací politiky zajistit místo v MŠ všem dvouletým dětem. V Libereckém kraji dle mého výzkumu je v současnosti tento poměr o něco nižší (31 %). (Eurydice, 2018a ; Eurydice, 2018l)

2.5.1 Mateřské školy zapsané v rejstříku škol a školských zařízení

Na úvod je potřeba vymezit pojem mateřská škola v této podkapitole. Při použití tohoto pojmu bude vždy míněna mateřská škola zapsaná v rejstříku škol a školských zařízení.

Mateřské školy zapsané ve školském rejstříku, které spravuje MŠMT, jsou dle nové mezinárodní klasifikace ISCED z roku 2011 součástí vzdělávacího systému na úrovni ISCED 020. (ČŠI, 2017) Jedná se tedy o instituci poskytující preprimární vzdělávání.

Legislativní zakotvení poskytuje *zákon č. 561/ 2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů. Zákonem číslo č.178/ 2016 Sb. se stávající zákon upravuje. Úprava dodává, že předškolní vzdělávání je určeno dětem zpravidla od 3 let do 6, nejdříve však od 2. Toto je důležité, neboť před novelou zákona v roce 2016 bylo možné přijímat i děti mladší 2 let. Mateřské školy se dále řídí vyhláškou č. 14/ 2005 Sb., o předškolním vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů, vyhláškou č. 107/ 2005 Sb., o školním stravování, ve znění pozdějších předpisů a vyhláškou č. 410/ 2005 Sb., o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých, ve znění pozdějších předpisů. (MŠMT, 2017, s. 2)*

Zákon č.563/ 2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů vymezuje požadavky na kvalifikaci pedagogů v mateřských školách. Pro výkon povolání učitele je nutné vystudovat střední školu s maturitou, vyšší odbornou školu nebo vysokou školu. Studovaný obor na všech zmíněných školách musí mít zaměření na předškolní pedagogiku. Pedagogičtí pracovníci se musí ale v průběhu výkonu svého povolání dále průběžně vzdělávat. (Česká republika, 2004a)

Kurikulární rámec je pro vzdělávání na národní úrovni zakotven v *Národním vzdělávacím programu*. Pro předškolní vzdělávání je klíčový *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (RVP PV)*. Mateřské školy potom dále tvoří *Školní vzdělávací plán (ŠVP)*. (Česká republika, 2004b)

RVP PV vymezuje podmínky, vzdělávací obsah a cíle pro předškolní vzdělávání. Věnuje se i dětem se speciálními vzdělávacími podmínkami a dětem nadaným. Nastavuje autoevaluaci MŠ, udává pokyny ke zpracování ŠVP apod. Jedna kapitola je nově od roku 2017 věnována vzdělávání dvouletých dětí v MŠ. (MŠMT, 2018a)

V zařízeních, které jsou v působnosti MŠMT probíhá pravidelně kontrola kvality vzdělávání, uskutečňována prostřednictvím *České školní inspekce (ČSI)*. (Česká republika, 2004b)

Zřizovatelem MŠ může být MŠMT, obec, kraj, jiný resort, soukromník a církev. Kraje zřizují mateřské školy pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami. (MŠMT, 2018b)

Tabulka 2 – Počty předškolních institucí podle zřizovatele

Školní rok Zřizovatel	2007/2008	2009/2010	2011/2012	2013/2014	2015/2016	2017/2018
MŠMT	8	8	8	7	7	7
Obec	4617	4614	4662	4707	4737	4743
Kraj	81	80	75	80	84	82
Jiný resort	X	X	X	X	X	1
Soukromník	77	96	150	249	333	386
Církev	25	28	36	42	48	50
Celkem	4808	4826	4931	5085	5209	5269

Zdroj: MŠMT, 2018b

Podle Tabulky 2 je možné reflektovat vrůstající tendenci počtu předškolních zařízení na území ČR. Největší rozmach dle zřizovatele vykazují v posledním desetiletí soukromá zařízení.

Při ohledu na změny ve věkové struktuře dětí v mateřských školách dojdeme k zajímavým posunům za posledních 10 let. V ČR se ve školním roce 2007/ 2008 účastnilo vzdělávání v mateřských školách (ve všech typech včetně speciálních) celkem 283 951 dětí. O

deset let později v tomto školním roce 2017/ 2018 se počet dětí zvýšil téměř o 28 % na počet 362 756. Což není nic převratného. Velký skok byl však zaznamenán v účasti dětí mladších 3 let na vzdělávání v MŠ. Ve školním roce 2007/ 2008 navštěvovalo na celém našem území MŠ 12 348 dětí mladších tří let. Tato suma se vyšplhala až na 45 471 v letošním školním roce 2017/ 2018, což je nárůst přibližně o 268 % oproti školnímu období 2007/ 2008. To deklaruje velký zájem rodičů na umísťování dětí mladších tří let do předškolních institucí. (MŠMT, 2018b)

2.5.2. Mateřské školy mimo rejstřík škol a školských zařízení

U soukromých zařízení, která nejsou zapsaná v rejstříku škol a školských zařízení, není dána žádná minimální úroveň kvality, která by byla nějakým způsobem kontrolována. Tyto instituce jsou často velice nákladné a rodiče přitom nemají žádnou garanci kvality a musejí se spoléhat pouze na reference. Tyto instituce nemusí pracovat podle RVP PV.

Přímé náklady na vzdělávání (mzdy, učební pomůcky, atd.) jsou hrazeny ze státního rozpočtu. Další provozní a investiční výdaje si hradí zřizovatel sám. Proto je často školné značně vyšší než u veřejných MŠ. (Eurydice, 2018m)

S přihlédnutím na fakt, že jsou tato zařízení provozována na základě volné živnosti *Mimoškolní výchova a vzdělávání, pořádání kurzů, školení, včetně lektorské činnosti*, není vyžadována odborná kvalifikace na zřizovatele, ani zaměstnance. (MPO, 2018a)

2.6 Církevní mateřská škola

Církevní mateřské školy fungují pod jurisdikcí MŠMT, pokud jsou zapsané ve školském rejstříku. Existují církevní zařízení, která zapsaná nejsou a fungují např. v rámci živnostenského zákona. Církevní MŠ jsou provozovány církvemi nebo náboženskými spolky. Stejně jako všechny soukromé MŠ získávají dotace na přímé náklady z prostředků MŠMT. Další financování se odvíjí od skutečnosti, zda jsou zapsané v rejstříku škol a školských zařízení. Podmínky jsou pak stejné jako u soukromých MŠ nezapsaných ve školském rejstříku. (Eurydice, 2018m)

2.7 Firemní školka

Firemní školka je zařízení denní péče o děti, která je přednostně poskytována zaměstnancům firmy. Zaměstnavatel často přispívá na provoz, rodiče v takovém případě mají snížené poplatky za služby. (VÚPSV, 2014)

Počátek firemních mateřských škol sahá do roku 2011, kdy byl vydán zákon č. 472/2011 Sb., který novelizuje školský zákon. Firemní školy mohou být však zřizovány i mimo MŠMT. V případě, že jsou zapsány v rejstříku škol a školských zařízení, platí pro ně stejná pravidla (i ohledně dotací) jako pro ostatní MŠ (obecní, církevní,...) registrované v rejstříku. Tyto instituce mohou přijímat děti mladší tří let. Oficiální název firemních školek zní: *mateřská škola určená ke vzdělávání dětí zaměstnanců zřizovatele nebo jiného zaměstnavatele nebo zaměstnavatelů*. (MŠMT, 2011)

2.8 Mikrojesle

Tato služba péče o děti v raném věku je poměrně novou formou a zatím je pod záštitou MPSV ve zkušební fázi, kdy se ověřuje její kvalita. Trvání projektu je od 1. 1. 2016 do 31. 12. 2020. Mikrojesle jsou charakteristické rodinnou atmosférou, přičemž je pečováno maximálně o 4 děti ve věku od 6 měsíců do 4 let. V současné době je v ČR v provozu celkem 72 jeslí. Konkrétně na území Libereckého kraje tento typ služeb zatím neexistuje. (MPSV, 2018d)

„Pečující osoby pro práci v mikrojeslích musí splňovat požadované vzdělání (všeobecná sestra, zdravotnický asistent, ošetrovatel, porodní asistentka, zdravotně-sociální pracovník, zdravotnický záchranář, psycholog ve zdravotnictví, specializovaná způsobilost k výkonu povolání klinického psychologa, sociální pracovník, odborná způsobilost pracovníka v sociálních službách, učitel mateřské školy, učitel prvního stupně základní školy, speciální pedagog, vychovatel, odborná způsobilost k výkonu povolání lékaře), stačí také podstoupit rekvalifikační kurz a zkoušku z profesní kvalifikace Chůva pro děti do zahájení povinné školní docházky (69-017-M).“ (MPSV, 2018b)

Nabídka péče o děti v raném věku je vcelku pestrá. Stát se snaží možnosti péče dále rozšiřovat, aby byla uspokojena poptávka, co nejvíce rodičů. Což dokazuje zřizování dětských skupin, projekt mikrojeslí, plánované práva na místo v mateřské škole všem dvouletým dětem od roku 2020.¹ O děti do tří let věku však nejvíce pečují sami rodiče. O 58 % dětí ve věku do tří let v roce 2016 pečovali rodiče. (Eurostat, 2018c)

¹ „Zákonem č. 178/ 2016 Sb., ze dne 20. dubna 2016, kterým se mění zákon č. 561/ 2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, je s účinností od 1 .9. 2016 stanoveno, že se předškolní vzdělávání organizuje pro děti ve věku zpravidla od 3 do 6 let, nejdříve však od 2 let. S odloženou účinností od roku 2020 bude předškolní vzdělávání organizováno pro děti ve věku od 2 do zpravidla 6 let.“ (MŠMT, 2017, s. 2)

3. Zajištění péče o děti v raném věku ve vybraných zemích Evropy

Předmětem této kapitoly je představení možností zajištění péče o děti mladší tří ve vybraných zemích Evropy. V některých zemích bude možné sledovat velmi podobný systém péče o děti v raném věku jako v ČR. Nicméně země pro komparaci byly vybrány záměrně tak, aby bylo možné sledovat i určité difference. Vedle výčtu forem zajištění péče o děti mladší tří let u jednotlivých států představí kapitola odlišnosti především v oblasti kurikulárních rámců, legislativy a kvalifikace personálu. Zároveň bude v každé zemi částečně nastíněna rodinná politika, konkrétně v tématicke mateřské, otcovské a rodičovské dovolené, která s oblastí péče o děti v raném věku úzce souvisí. Od délky rodičovské dovolené se často odvíjí doba, kdy rodiče začínají využívat služby péče o své děti mimo rodinu.

Následující státy byly zvoleny vzhledem ke specifickému srovnání s Českou republikou. Bylo vybráno Slovensko jako země s podobným historickým vývojem předškolních institucí i s blízkou současnou podobou uspořádání péče o děti mladší tří let. Další komparovanou zemí je Německo, které má zajímavou rozštěpenou vývojovou linii v bývalých tzv. západních a východních spolkových zemích ve 20. století. Na třetí straně je Francie, která se vyznačuje vysokou mírou účasti dětí v předškolní výchově, kdy jsou do péče mimo rodinu hojně umísťovány děti již od několika měsíců věku. Posledními vybranými zeměmi jsou Anglie jako zástupce anglicky mluvících zemí a Norsko za skandinávské země, k nimž se ve vztahu ke vzdělávání i péči o děti v raném věku v posledních letech vzhlíží jako k příkladům dobré praxe.

Úvodem je důležité vymezit základní terminologii, která se může v některých zemích EU podstatně lišit. Na většině území Evropy je pojem předškolní vzdělávání vysvětlován jako období výchovně – vzdělávací péče o dítě od narození do 6 let. V českém kontextu se pojmy jako předškolní vzdělávání, předškolní pedagogika vztahují převážně na děti ve věku od 3 let do 6, tedy na dobu, kdy navštěvují mateřskou školu. Názvy *preschool/ pre-primary education* se v některých zemích rozumí poslední rok před nástupem do povinného školního vzdělávání, což je ovšem podobné chápání jako u nás, kdy se nám pojmenováním *předškolák* zpravidla vybaví dítě, které posledním rokem navštěvuje MŠ. Na mezinárodním poli se v oblasti péče o děti od narození po nástup do povinné školní docházky využívá pojmu *Early Childhood Education and Care* (ECEC). (Syslová, 2014)

Problematika týkající se tématu péče o děti do tří let se v posledních letech dostává do popředí zájmu společnosti. Důkazem toho jsou i snahy mezinárodních organizací o zlepšení situace. Mezi organizace, které podstatně usilují o co nejlepší možnosti péče o děti mladší tří let, patří OECD (*Organisation for Economic Co-operation and Development*), v překladu do češtiny *Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj*. (Syslová, 2014)

Roku 2002 se v Barceloně konalo zasedání členských států EU, kde byl přijat následující hlavní cíl: do roku 2010 zajistit dostatečné množství péče pro děti ve věkové kategorii mladších tří let nejméně v 33 %. ČR se tohoto projektu neúčastnila, vzhledem k tomu, že ještě nebyla členskou zemí EU. (Oprailová, 2016, s. 142)

Cíl zajistit péči dětem mladším tří let alespoň v 33 % splnilo do roku 2010 pouze 10 států EU. Dánsko dokonce v roce 2011 zajišťovalo péči dětem mladším tří let v 74% z celkové populace dětí v této věkové kategorii. (Eurydice and Eurostat Report, 2014, s. 13)

Ve většině evropských zemích je podmínkou při zajištění péče o děti starších tří let na jednu třídu dětí alespoň jedné kvalifikované osoby s dosaženým vzděláním na úrovni ISCED 6, což je nejčastěji délka studia 3 let na VŠ se získáním bakalářského titulu. Takový kvalifikační systém platí např. ve Francii, Anglii, Španělsku, Itálii. V některých zemích (Norsko, Švédsko, Finsko, Německo, Portugalsko) je nutné získat tuto úroveň vzdělání i při péči o děti mladší tří let. Získání této kvalifikace je potřebné pro péči a vzdělávání dětí od narození do nástupu do povinné školní docházky (většinou do 6 let). V několika málo zemích, kam patří i ČR a Slovensko není požadavkem terciární vzdělání na úrovni bakaláře při zajišťování péče o děti do 6 let věku (viz. Příloha 1). (Commission/ EACEA/Eurydice, 2016)

V mnoha státech není vytvořen vzdělávací rámec, kterým by se řídily služby péče pro děti do tří let (ČR, Slovensko, Francie). V některých zemích však kurikulum určené pro děti od narození do počátku povinné školní docházky existuje (Severské země, Anglie, Německo) (viz. Příloha 2). (Commission/ EACEA/Eurydice, 2016)

3.1. Slovensko

Slovensko je představitelem velice podobného uspořádání vzdělávací soustavy, jako je tomu u nás. Klasická mateřská dovolená trvá 238 dní (34 týdnů), délka se může prodloužit v případě narození vícero dětí, či v situaci, kdy je matka svobodná. Placená rodičovská dovolená může být čerpána do 3 let věku dítěte. (Eurydice, 2018n)

Péče o děti do 3 let je poskytována prostřednictvím jeslí, které jsou určeny dětem od 6 měsíců do 3 let. Jesle ani na Slovensku stejně jako u nás nespádají do vzdělávacího systému. Jesle jsou zřizovány obcemi, městy, církvemi nebo soukromými osobami. Další možností jsou dětská nebo mateřská centra. Působnost ministerstev je zde také rozštěpena – předškolní vzdělávání určené dětem od 3 do 6 let, spadá pod gesci *Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu*, kdežto péče o děti mladší 3 let patří do působnosti *Ministerstva práce, sociálních věcí a rodiny Slovenskej republiky*. V neposlední řadě mají rodiče možnost umístit své dvouleté dítě do MŠ, pokud to kapacita dovolí. (Eurydice, 2018o)

Kurikulum existuje pouze na úrovni mateřských škol pro děti od 3 do 6 let (*Štátny vzdelávací program pre predprimárne vzdelávanie v materských školách*). Pro výchovu dětí mladších tří let žádný vzdělávací rámec zatím vytvořen nebyl. (Eurydice, 2018p)

Učitelé MŠ mohou získat kvalifikaci pro výkon profese prostřednictvím studia na vysoké škole, kde získají titul bakaláře, případně magistra nebo je dostačující i absolvování střední pedagogické školy s maturitou či střední pedagogické a sociální akademie. (Eurydice, 2018q)

Co se týká délky rodičovské dovolené, je česká a slovenská rodinná politika nastavena podobně. V ČR je možné zůstat na rodičovské dovolené až do 4 let věku dítěte. Slovensko je zemí, u které lze pozorovat největší podobnosti v zajištění péče o děti v raném věku.

3.2. Německo

Mateřská dovolená začíná 6 týdnů před plánovaným porodem a následně pokračuje 8 týdnů po narození dítěte. Délka 8 týdnů setrvání doma s dítětem po porodu je povinná pro všechny matky. Rodičovská dovolená (i pro otce) může být čerpána do třech let věku dítěte. (Schreyer, Oberhuemer, 2017d)

Odpovědnost ve vzdělávání je rozdělena mezi federální vládou a jednotlivými spolkovými zeměmi. Péče o děti v raném (a předškolním) věku je na národní úrovni v kompetenci Spolkového ministerstva pro rodinu, seniory, ženy a mládež (*Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend*, dále BMFSFJ). Jednotlivé spolkové země vydávají své vlastní zákony. (Eurydice, 2018r)

Od roku 2013 existuje zákon, který garantuje místo všem dětem od 1 roku v institucionální či neinstitutonální podobě. Na financování předškolní výchovy a vzdělávání se účastní spolkové země, přímo stát se většinou nepodílí. (Loudová Stralczyńska, 2016)

Možnosti zajištění péče o děti v raném věku v institucionální formě zastřešují tzv. denní centra pro děti (*Kindertageseinrichtungen*); tento termín zastřešuje několik typů zařízení, např. jesle (*Kinderkrippen*) pro děti od několika měsíců do 3 let nebo kombinovaná zařízení pro děti smíšených skupin (0 – 6, 0 – 12 let), zaměstnanecké instituce typu firemních školek, rodičovské dětské skupiny. Neformální typ péče je zajišťován prostřednictvím tzv. *Kindertagespflege*. Buď v domácnosti rodiny, což je typ profese podobný naší chůvě, nebo péče poskytovaná v domě opatrovníka, kdy může být najednou pečováno až o 5 dětí. V takovém případě je nutné pedagogické vzdělání pečovatele. V některých případech je možné spojení několika takových pečovatelů (péče o více než 5 dětí současně). Další možností zajištění péče o děti je tradiční předškolní zařízení (*Kindergärten*), určené původně dětem od 3 let do 6 let. Stále častěji se však účastní i děti mladší. Další možností, jak lze zajistit péči pro své dítě, jsou být centra pro rodiče a děti (*Kinder – und Familienzentren*) V daleko větším poměru jsou využívány institucionální formy péče o děti v raném věku. (Schreyer, Oberhuemer, 2017d)

V Německu existuje kurikulární rámec pro předškolní instituce platný na národní úrovni pro děti již od jednoho roku. Každá spolková země má následně svůj vzdělávací program. (Loudová Stralczyňská, 2016)

Požadavky na kvalifikaci jsou různé. Pro výkon pomocné síly v předškolních institucích se získává kvalifikace pečovatel/ky studiem SOŠ v délce studia 2 roky (někdy 3). Nejčastějším typem pedagogické profese v Německu je vychovatel/ka, pro kterou je nutné absolvovat tříleté neuniverzitní terciární studium na vyšší odborné škole. Následně je možné vykonávat tuto práci samostatně. Dále v Německu existují profese sociální pedagog a předškolní pedagog, které získávají odbornou způsobilost v rámci bakalářského studia na VŠ či univerzitě. Při výkonu neformálního typu péče je třeba mít kvalifikaci pečovatelky. (Loudová Stralczyňská, 2016)

Markantním rozdílem v porovnání zajištění péče o děti v raném věku mezi Německem a ČR je právo dítěte na místo v institucionální či neinstitutonální podobě péče. Variabilita forem péče o děti se příliš neodlišuje. Nicméně zásadním rozdílem je větší zájem rodičů na umístování dětí do tří let v institucionálním typu péče.

3.3. Francie

Materská dovolená ve Francii čítá 16 týdnů, z toho alespoň 2 týdny musí být čerpány před porodem. Otec má nárok na placenou dovolenou v délce 11 pracovních dní nejdéle však

do čtyř měsíců po narození dítěte. Placená rodičovská dovolená nově u dětí narozených od 1. 1. 2015 trvá nejdéle 12 měsíců po skončení mateřské dovolené. (Schreyer, Oberhuemer, 2017a, s. 9)

Předškolní vzdělávání je poskytováno v zařízeních typu českých mateřských škol (*écoles maternelles*) od 2/ 3 let do 6 let. Tato úroveň vzdělávání spadá do odpovědnosti Ministerstva vzdělávání, vyššího vzdělávání a výzkumu (*Ministère de l'éducation nationale, de l'enseignement supérieur et de la recherche*). Předškolní instituce jsou financované státem. Péče o děti mladší tří let patří do gesce Ministerstva sociálních věcí a zdravotnictví (*Ministère des affaires sociales et de la santé*). *Écoles maternelles* poskytují především základy vzdělávání. Jejich cílem je připravit dítě na školu. Pro předškolní vzdělávání je závazný školský zákon. Od školního roku 2013/ 2014 mohou předškolní zařízení navštěvovat děti 2leté ze sociálně slabých rodin. Péče dětem mladším tří let je poskytována především v rámci *crèches collectives* (kolektivní jesle), *crèches parentales* (rodičovské jesle), *mini-crèches* (mini jesle). Všechny tyto typy přijímají děti od 2 – 3 měsíců do 3 let. *Crèches parentales* fungují na neziskové bázi. Nový typ péče, který vznikl teprve nedávno, tzv. multifunkční centra (*Structures/ établissements multi-accueil*), nabízí rodičům flexibilnější možnosti v zajištění péče o jejich děti. Zařízení denní péče (*Haltes garderies*), poskytují péči dětem až do 6 let. *Jardins enfants* (dětské zahrádky) je zařízení podobné *école maternelle* (mateřská škola), určené dětem od 2 do 6 let, tato zařízení jsou však soukromá a komerční. Ve Francii je ve velkém množství využívána individuální péče kvalifikovanými pečovateli. V roce 2013 bylo téměř 33 % všech služeb péče pro děti do tří let poskytováno těmito soukromými pečovateli. (Schreyer, Oberhuemer, 2017a, s. 2 – 4)

Typickým znakem francouzského vzdělávání je velká účast státu na organizaci a financování školství. I přesto, že předškolní vzdělávání není povinné, mateřskými školami prochází téměř 100% dětí, proto je předškolní vzdělávání plnohodnotnou součástí vzdělávacího systému. (Eurydice, 2018f)

Umístění dětí do MŠ je dle geografické spádovosti. Minimální a maximální počet dětí ve třídě nebo na učitele není určen. (Eurydice, 2018g)

Francouzští pedagogové pro předškolní vzdělávání získávají potřebnou kvalifikaci na úrovni magisterského vysokoškolského vzdělání, shodně s pedagogy primárních škol. (Eurydice, 2018h)

Na úrovni péče o děti mladší 3 let se ve Francii nejčastěji objevují kvalifikace dětská sestra, asistentka, pedagog raného dětství, které se nejčastěji získávají postsekundárním studiem. (Rayna, 2017)

Zásadním rozdílem od situace v rodinné politice ČR je délka rodičovské dovolené, která trvá přibližně 1 rok od narození dítěte. Nabídka forem péče je ve Francii rozmanitější. Podstatnou odlišností je i vysoký poměr individuálních pečovatелů v nabídce péče o děti v raném věku. Typickým rysem Francie je vysoký počet dětí, které prochází péčí o děti v raném věku mimo rodinu.

3.4. Anglie

Mateřská dovolená může trvat až 52 týdnů po porodu. Matka musí zůstat s dítětem doma minimálně 2 týdny. Placená mateřská dovolená činí 39 týdnů. Otec má právo na 1 nebo 2 týdny placené dovolené, nejdéle 56 dnů po narození dítěte. Rodičovská dovolená není placená. Rodič může celkem využít 18 týdnů dovolené u každého dítěte do jeho 18. narozenin, přičemž za rok může čerpat max. 4 týdny. (GOV.UK, 2018)

Povinná školní docházka začíná v Anglii již v pěti letech, zároveň již většina čtyřletých dětí navštěvuje přípravnou třídu. Britové mají možnost své děti vzdělávat doma bez žádosti o souhlas. Částečné zajištění péče pro děti od tří let a pro dvouleté děti ze znevýhodněného prostředí je bezplatné (v rozsahu max. 15 hodin týdně 38 týdnů v roce). Pro děti mladší tří let neexistuje žádný bezplatný typ péče. Rodiče mají několik možností, jak zajistit péči o své dítě v raném věku, například dětská centra (*children's centres*), denní školky (*day nurseries*), jesle (*crèches*), dětské skupiny (*playgroups*) a soukromé hlídání. (Eurydice, 2018i)

Pro veřejné i soukromé typy služeb v oblasti péče o děti existuje v Anglii kurikulární rámec *Early Years Foundation Stage (EYFS)*, určený dětem od narození do 5 let. (Schreyer, Oberhuemer, 2017b)

Učitelé musí mít *QTS (Qualified Teacher Status)*, neboli kvalifikovaný učitelský status, tento titul získávají učitelé všech vzdělávacích úrovních. Další možností k výkonu péče o děti v raném věku je *Early Years Teacher Status (EYTS)*, který od roku 2014 nahrazuje starší podobu *Early Years Professional Status (EYPS)*. (Hevey, 2017)

Na rozdíl od ČR rodičům v Anglii rodinná politika příliš nakloněna není. Rodičovská dovolená není finančně podporovaná státem. Dalším podstatným rozdílem je existence

kurikulárního rámce pro děti již od narození. Hlavním rysem vzdělávání v Anglii je počátek školní docházky (5 let).

3.5. Norsko

Norsko sice není členem EU, nicméně se účastní některých vzdělávacích projektů a spolupráce v rámci EU. Školství je v Norsku bezplatné a nabídka je pro všechny stejná bez ohledu na původ, finanční zázemí, rasu či pohlaví. Rodičovská dovolená trvá v Norsku 11 měsíců, přičemž je rodiči vyplácena dávka v plné výši jeho mzdy. Celkem 10 týdnů je vyhrazeno pro otce. (Eurydice, 2018e)

Norsko je stát s velice vyspělou ekonomikou, což má velký vliv i na veřejné školství, které má dostatek finančních prostředků pro své fungování. Norsko je představitelem zcela odlišného vzdělávacího systému než ČR. Obecně vzdělávací přístupy severských zemí bývají často uváděny jako příklady dobré praxe. Do předškolních zařízení (*barnehage*) mohou docházet děti již od 1 roku a mají na to i právní nárok (od roku 2009). Předškolní vzdělávání je v gesci Ministerstva školství a výzkumu. (Eurydice, 2018u)

Kolem 50 % předškolních institucí je soukromých, ale schvalovaných a finančně podporovaných vládou. Dohled nad nimi mají obce. Poplatky v Norsku za předškolní vzdělávání sice existují, ale jsou malé a korigované státem. (Eurydice, 2018e)

Vedle klasických předškolních institucí, v Norsku existují i tzv. rodinné předškolní zařízení, které poskytují péči dětem mladším tří let v domácnosti, kde se schází menší skupina dětí, o které pečuje asistent pod dohledem předškolního pedagoga. Předškolní pedagog dohlíží na několik takových zařízení. Třetí možností je tzv. otevřené předškolní zařízení, kde se mohou scházet děti i s rodiči. (Eurydice, 2018s)

Pedagogové získávají kvalifikaci pro práci jak s dětmi do tří let, tak i s dětmi staršími do nástupu do primárního vzdělávání shodnou cestou a to v rámci tříletého studia na VŠ, po jehož absolvování získávají titul bakaláře. (Eurydice, 2018t)

Počet dětí ve skupině není nijak omezen, avšak počet na jednoho pedagoga dán je (7–9 dětí mladších tří let). V předškolní instituci tradičně pracují i asistenti, kteří nejčastěji mívají vystudovaný nějaký typ vyšší odborné školy na pozici pečovatele. V každé třídě bývají 1 nebo 2 asistenti. (Eurydice, 2018d)

V Norsku vzdělávání v předškolních institucích probíhá dle rámcového vzdělávacího programu. Aby byla zajištěna stejná kvalita vzdělávání, tento kurikulární rámec platí pro

veřejné i soukromé instituce. Program *Framework Plan for the Content and Tasks of Kindergartens*, je určen pro děti od narození do 6 let. (Eurydice, 2018u)

Podobně jako v Anglii či Francii trvá rodičovská dovolená přibližně rok. Tento fakt, je pro tematiku péče o děti v raném věku podstatný. Rodiče v těchto zemích se vracejí dříve do práce, tudíž i účast dětí v denní formě péče mimo rodinu se zvyšuje. Stejně jako v Německu i v Norsku mají děti od 1 roku zákonné právo na zajištění péče mimo rodinu. Dalším podstatným znakem norského vzdělávání je vysoká účast státu na financování péče o děti v raném věku. To se týká i soukromého sektoru.

Tabulka 3 – Účast dětí mladších tří let ve formálním typu péče (v procentech)

Rok Stát	2005	2007	2009	2011	2013	2015	2016
ČR	2	2	3	5	2	2,9	4,7
Německo	16	17	19	24	27	25,9	32,6
Francie	32	27	41	44	39	41,8	48,9
Norsko	34	32	41	42	46	52,2	52,1
Slovensko	3	2	3	4	3	1,1	0,5
Velká Británie	29	38	35	34	30	30,4	28,5

Zdroj: Eurostat, 2016

Případy, kdy péči o své dítě do tří let zajišťují sami rodiče, jsou v ČR tvořeny 58 %, na Slovensku péči o své dítě zajišťuje osobně 79,8 % rodičů, v Německu 59,3 %, ve Francii 38,7 %, v Anglii 46,2 % a v Norsku 44,9 % (údaje za rok 2016). (Eurostat, 2018c)

Česká republika se v účasti dětí raného věku ve formální péči o děti do tří let nachází na spodních příčkách evropského žebříčku. V porovnání s výše vybranými zeměmi Česká republika dominuje v délce rodičovské dovolené, kterou rodičům poskytuje. Rodiče této příležitosti využívají v hojně míře, kdy nejčastěji zůstávají s dítětem doma do tří let věku. V jiných evropských rodiče začínají chodit do práce daleko dříve, např. již od jednoho roku věku dítěte. Tento fakt se nadále odráží v účasti dětí v péči mimo rodinu. Potřebná kvalifikace pečujících osob je v každé zemi nastavena jinak. Nicméně lze říci, že nejčastěji je po učitelích v předškolních zařízeních požadované vysokoškolské studium. Česká republika tvoří výjimku v trojkolejnosti možných cest k získání kvalifikace pro předškolní vzdělávání.

4. Možnosti péče o děti v raném věku v Libereckém kraji

Zpočátku této kapitoly budou nastíněny základní charakteristiky Libereckého kraje v oblasti sociální a demografické. Dále bude podán stručný přehled nabídky péče o děti do tří let v Libereckém kraji a uvedena účast dětí mladších tří let v předškolním vzdělávání.

Podíl nezaměstnaných v Libereckém kraji je 3,76 %. V ČR je tento podíl celkem 3,77 % (ČSÚ, 2018d). Liberecký kraj je 6. krajem ze 14 s nejvyšší mírou nezaměstnanosti. Jen pro porovnání největší podíl má Moravskoslezský kraj 5,77 % a nejnižší nezaměstnanost je v kraji Hlavní město Praha (2,34 %). Konkrétně na území Libereckého kraje je největší nezaměstnanost v okrese Liberec (4,26 %), následně okres Semily (4,10 %). V okrese Jablonec nad Nisou je podíl nezaměstnaných 3,63 %. Nejnižší je poměr nezaměstnaných v okrese Česká Lípa (2,84 %) (Údaje k 31. 12. 2017). (ČSÚ, 2018d)

Zaměstnanost rodičů dětí do tří let Liberecký kraj statisticky nezjišťuje.

V roce 2011 bylo na území Libereckého kraje zaznamenáno celkem 183 299 domácností, z nichž 47 % tvořili rodiny úplné. 33,2 % byli domácnosti jednotlivců. Neúplné rodiny čítaly 13,5 % a 4,9 % nerodinné domácnosti. (ČSÚ, 2011)

V roce 2017 bylo v Libereckém kraji celkem 180 765 domácností. V podílu jednotlivých typů domácností lze zaznamenat značné rozdíly. Především stoupl podíl domácností s úplnými rodinami na 64,1 %. Poměr domácností jednotlivců naopak klesl na 27,9 %. Podíl 7,2 % potom tvoří rodiny neúplné a pouze 0,2 % nerodinné domácnosti. (ČSÚ, 2017)

Podle nejnovějších statistických údajů MPO bylo v prvním čtvrtletí v Libereckém kraji zapsáno v živnostenském rejstříku celkem 79 poskytovatelů vázané živnosti *Péče o dítě do tří let věku v denním režimu*. Počet dětí navštěvujících tyto služby není monitorován. (MPO, 2018b)

V Libereckém kraji je registrováno celkem 22 dětských skupin pro 295 dětí. Konkrétně počet skupin dle okresů:

Česká Lípa

poskytovatelů: 4 D.skupin: 5 celková kapacita: 68 míst

Jablonec nad Nisou

poskytovatelů: 2 D.skupin: 2 celková kapacita: 27 míst

Liberec

poskytovatelů: 12 D.skupin: 13 celková kapacita: 176 míst

:Semily

poskytovatelů: 3 D.skupin: 2 celková kapacita: 24 míst

(MPSV, 2018c)

Na území Libereckého kraje dochází v posledních letech k úbytku odmítnutých žádostí o přijetí dítěte do MŠ. Příčinou je klesající demografická křivka a současné navyšování kapacit předškolních zařízení. Mezi školními lety 2015/ 2016 a 2016/ 2017 došlo k redukci odmítnutých žádostí o 23 %. V posledních letech Liberecký kraj zaznamenává nárůst podílu dětí mladších tří let v předškolních institucích. Mezi lety 2015/ 2016 a 2016/ 2017 narostl podíl dvouletých dětí v MŠ o 11,5 % (viz. Příloha 3). To ukazuje rostoucí zájem rodičů o účast jejich dětí v předškolním vzdělávání ještě před dosažením věkové hranice tří let. Zdá se však, že harmonizace podmínek pro optimální zařazení a následné vzdělávání dvouletých dětí v mateřských školách probíhá obtížně. (EDULK.CZ, 2018)

Na území Libereckého kraje bylo ve školním roce 2017/ 2018 celkem 236 MŠ. Obce zřizovaly 216 zařízení, kraj 4, pod soukromý sektor spadalo 15 mateřských škol a církve provozovala 1 instituci. Z celkového součtu 14 992 dětí v MŠ jich bylo 1 716 dětí mladších 3 let (11 %), z toho dokonce 38 dětí mladších 2 let (narozené 1. 9. 2015 až 30. 9. 2015). (MŠMT, 2018b) Počet soukromých mateřských škol, které nejsou zapsané v rejstříku škol a školských zařízení, Liberecký kraj nijak nemonitoruje.

Zajistit péči o dítě do tří let na území Libereckého kraje nelze prostřednictvím mikrojeslí. Tento typ služeb v Libereckém kraji zatím neexistuje. (MPSV, 2018d)

Nabídka Libereckého kraje není příliš rozmanitá. Nejvíce poskytovatelů služeb péče o děti v raném věku sídlí ve velkých městech. Charakteristickým rysem na území Libereckého kraje je vyšší podíl dětí mladších tří let v MŠ na území menších obcí než ve velkých městech. Konkrétně v Liberci je poměr dětí mladších tří let v předškolních institucích 7,8 %. V Jablonci nad Nisou 9 %. Naopak v menších městech a obcích je účast dětí mladších tří let podstatně vyšší. V Jilemnici je to 14,5 % a v Semilech 17,9 %. (EDULK.CZ, 2018)

Ve velkých městech je o předškolní vzdělávání silný zájem. Nicméně kapacitu veřejných mateřských škol zaplní děti starší tří let. Rodiče jsou potom nuceni vyhledat alternativní podobu péče jako např. soukromé mateřské školy. V tomto ohledu mají rodiče v maloměstských oblastech výhodu. Kapacita mateřských škol častěji dovolí umístit děti mladší tří let.

5. Problematické otázky týkající se péče o děti v raném věku mimo rodinu

V současné době se ve vztahu k poskytování péče o děti v raném věku objevuje řada sporných otázek, odlišných názorů v odborné veřejnosti i širší společnosti. K takovým otázkám patří například vhodnost zařazování dvouletých dětí do MŠ, vlivy denní péče mimo rodinu na emocionální a sociální rozvoj dětí mladších tří let apod. Objevují se otázky, zda vůbec má být o dítě pečováno mimo rodinu a v jakém rozsahu. Pozornost v této kapitole bude věnována i potřebám na straně rodin a podmínkám pracovního zapojení rodičů na částečné úvazky na pracovním trhu.

Převažující názor českých matek je, že dítě do tří let věku by mělo být doma s jedním z rodičů (ideálně s matkou). Ve většině evropských zemích je nastavení této péče již zcela odlišné. Např. v Německu a v Norsku mají děti zákonné právo na zajištění péče mimo rodinu již od jednoho roku. Otázkou je, zda je tento názor českých rodičů vůbec udržitelný v souladu s vývojem péče v rámci Evropy.

Objevuje se i řada manipulativních tvrzení ze strany některých odborníků o negativním vlivu denní docházky dítěte do formálního typu péče, kdy se tito odborníci často opírají o data nesrovnatelná. Je pravda, že docházka dětí do celotýdenních jeslí měla vliv na vznik psychických poruch u dětí. To byla však jiná situace z hlediska podmínek věcných, délky docházky, možnosti kontaktu s rodiči, rozvoje emočního vztahu. Dnes je vyspělost péče o děti v raném věku na zcela jiné úrovni. (Hašková, Saxonberg, Mudrák, 2012)

Další spornou otázkou je vhodnost zařazovat dvouleté děti do MŠ. Umístění dětí mladších tří let do mateřských škol je možné dvěma způsoby, buď takto malé děti zařadit do tříd ke starším dětem a vytvořit tak heterogenní skupinu nebo zajistit vznik speciální třídy určené pro dvouleté děti. Zařazení dítěte do MŠ má nesčetná pozitiva, jimž dominuje sociální kontakt s osobami mimo rodinu, společná docházka dětí se staršími sourozenci, kontinuita ve vzdělávání (omezení střídání různých typů zařízení péče mimo rodinu v raném a předškolním věku), snadnější zajištění péče o dítě pro rodiče, a tedy i usnadnění vstupu rodičů do zaměstnání. Mezi další výhody patří motivující prostředí plné různorodých předmětů, pomůcek, hraček, odborný pedagogický personál, který podporuje vývoj dítěte optimálním směrem, rozvoj samostatnosti dítěte (zvládnutí sebeobslužných činností, zvládnutí postupného odloučení od rodičů na krátké časové úseky v průběhu týdne atd.). (OECD, 2016)

Zařazování dětí do MŠ s sebou však nese nutnost přizpůsobit strukturní i procesuální podmínky potřebám dvouletých dětí. Mezi úpravy spadá zajištění klidného prostoru pro

odpolední spánek, protože dvouleté dítě je stále snadno unavitelné a potřeba spánku je větší než u dětí starších. Dále je nutné počítat s delší časovou prodlevou při samoobsluze, u stolování a stravování apod. Je vhodné upravit věcné podmínky (zajištění hygieny, ergonomické podmínky pro děti i pečující osoby). Také je potřeba snížit počet dětí ve třídě, navýšit počet pracovníků ve třídě (o chůvu, asistenta apod.). (MŠMT, 2017)

Začleňování dětí mladších tří let je z pohledu České školní inspekce v současné době stále ještě problematické, ačkoli tyto děti jsou přijímány k předškolnímu vzdělávání v poměrně vysokém počtu v posledních 10 letech:

„Začlenění dvouletých dětí do předškolního vzdělávání nepodporují podmínky, ve kterých se mnohé školy nacházejí. Heterogenní třídy mateřských škol vykazují problematické materiální vybavení, které klade vysoké nároky na zajištění bezpečnosti, psychohygieny i kvality vzdělávání dvouletých dětí. Pedagogové nejsou metodicky připraveni.“ (ČSI, 2017, s. 57)

Ze strany rodičů je však o zařazení dětí mladších tří let stále větší zájem. Ve školním roce 2005/ 2006 byl podíl dětí mladších tří let v mateřských školách 25,4 %, o deset let později ve školním roce 2015/ 2016 činil podíl 38,1 %. Ve školním roce 2016/ 2017 byl tento podíl již 40,1 %. Od roku 2020 je cílem vzdělávací politiky zajistit místo v MŠ všem dvouletým dětem, ačkoli současný vývoj legislativy a záměru politických stran usiluje o novelizaci a zrušení tohoto právního nároku. (Eurydice, 2018a ; Eurydice, 2018l)

Hlavním problémem českého předškolního vzdělávání je nedostatečná nabídka. Děti mladší tří let mohou MŠ navštěvovat, ale často se do předškolní instituce nedostanou ani děti starší. Za posledních 10 let se silně zvedla vlna odmítnutých žádostí o přijetí dítěte do MŠ. Počet odmítnutých žádostí byl nejvyšší v roce 2013/ 2014. Od školního roku 2015/ 2016 však opět postupně klesá. To je dáno snižující se demografickou křivkou v této věkové kohortě dětí i nárůstem počtu míst pro dvouleté děti v MŠ (zvl. ve větších městech). (MŠMT, 2018b)

Tabulka 4 – Počet odmítnutých žádostí o přijetí do MŠ

	2007/8	2009/10	2011/12	2013/14	2015/16	2017/18
ČR	13409	29632	49186	60281	41041	33237
Liberec	447	743	1881	2659	1553	1307

Zdroj: MŠMT, 2018b

Zároveň se na poli odborné i široké veřejnosti objevují spory o negativních dopadech na dítě mladší tří let v případě zajištění denní péče mimo rodinu. Oponenti zařazování dvouletých dětí do předškolních zařízení jsou sice v současnosti v médiích značně viditelní,

nepodkládají však svá tvrzení relevantními výzkumnými daty, o něž by bylo se možné v diskusi spolehlivě opřít. Obecně lze říci, že při zvažování zařazení dítěte mladšího tří let do předškolního zařízení a samotné volbě typu péče o dítě mimo rodinu záleží na mnoha faktorech. Jsou děti, které mají problém s adaptací i ve 4 letech a existují děti, které nemají problém adaptovat se na nové prostředí v jednom roce nebo ve dvou letech. Rozhodující je kvalita zařízení denní péče. Většinou obecně platí, že v zařízeních s více kvalifikovaným personálem a lepšími strukturními a procesuálními podmínkami se dětem dostává kvalitnější péče a docházka dítěte má pozitivní vliv na jeho vývoj. Toto dokazují mnohé výzkumy, o něž se opírá snaha EU o podporu členských zemí v rozvoji předškolní péče a její dostupnosti pro rodiny s dětmi v raném věku. (OECD, 2016)

Důležité je i rodinné prostředí, ve kterém dítě žije. Pokud jde o problematickou rodinu (chudé podmínky, psychické problémy, hádky, apod.) může být naopak zařízení denní péče pro dítě přínosné. (Hašková, Saxonberg, Mudrák, 2012)

Další potíží při sladování rodinného a pracovního života je pro rodiče malá nabídka částečných (zkrácených) pracovních úvazků, o které je přitom velký zájem. V komparaci s ostatními státy EU patříme mezi ty s nejnižší nabídkou zkrácených úvazků. (Eurostat, 2018b)

Tabulka 5 – Míra zaměstnanosti na částečný úvazek (v procentech)²

	EU – 28	ČR	GE	NO	FR	SVK	UK	BU	NE
2017	18,7	6	26,9	23,4	18	5,7	23,5	2,1	46,6

(Eurostat, 2018b)

Dle statistických údajů z Eurostatu nabídka částečných úvazků v ČR silně zaostává za průměrem zemí EU. Vedle zemí, které jsou s ČR komparovány v jiných kapitolách (GE, NO, FR, SVK, UK) byly k porovnání momentálně vybrány i Bulharsko jako země s nejnižší nabídkou a Nizozemsko naopak s nejvyšší nabídkou částečných úvazků. Podobně jako ČR je s možnostmi pracovat na částečný úvazek i Slovensko. Norsko, Německo a Velká Británie se dokonce nachází nad průměrem EU.

Problematických otázek se objevuje velké množství, avšak vývoj péče o děti v raném věku se stále více zdokonaluje. Rozvíjí se jak po kvantitativní stránce, tak i z důrazem na kvalitu. Dle mého názoru je jen otázkou času, kdy se v oblasti zajištění péče o děti do tří let přiblížíme většině evropských zemí (především v míře účasti dětí v péči mimo rodinu).

² Údaje za rok 2017, EU – 28 (průměr 28 zemí Evropské unie), ČR (Česká republika), GE (Německo), NO (Norsko), FR (Francie), SVK (Slovensko), UK (Velká Británie), BU (Bulharsko), NE (Nizozemsko)

Důkazem toho je i plánovaná garance míst pro všechny dvouleté děti v mateřských školách (od roku 2020).

Shrnutí teoretické části

Práce si v teoretické části kladla za cíl nastínit základní přehled možností zajištění péče o děti v raném věku, které uvedla do komparace s vybranými evropskými státy. To poskytlo hlubší vhled do dané tematiky a snazší pochopení některých charakteristických prvků v zahraničních systémech péče o děti raném věku. ČR se nachází na spodních příčkách žebříčku využití formální péče pro děti do tří let. V rámci studia situace ve vybraných evropských zemích se ukázalo, že podstatným prvkem, který ovlivňuje podíl účasti dětí ve službách zajištění péče do tří let věku mimo rodinu, je délka rodičovské dovolené. V některých evropských zemích, jako např. Norsko, Francie, Anglie, je podíl dětí mladších tří let ve formálním typu zajištění péče o děti v raném věku několikanásobně vyšší než v ČR. Placená mateřská/ rodičovská dovolená v těchto zemích netrvá déle než rok od narození dítěte. Délka mateřské/ rodičovské dovolené se proto zdá být v zahraničí podstatným faktorem ovlivňujícím umístování dětí do péče mimo rodinu.

Stejně jako vše ostatní i péče o děti v raném věku a předškolní vzdělávání má svůj vývoj. Zajímavé proto bylo sledovat změny vývoj těchto zařízení a služeb péče o děti v raném věku na pozadí historických událostí, politických a sociokulturních změn.

Stěžejní kapitolou teoretické části byla druhá kapitola věnující se nabídce možné péče o děti do tří let věku v ČR. Hlavním cílem teoretické části bylo poskytnout základní přehled možných typů péče, ze kterých rodiče mohou volit při hledání optimálního zajištění péče o děti do tří let. V návaznosti na to bylo zcela nutné nastínit i situaci v Libereckém kraji. Bohužel v rámci Libereckého kraje neexistuje příliš mnoho podrobných statistik týkajících se péče o děti ve věku do tří let. Proto věřím, že výzkumná část vnese do problematiky péče o děti v raném věku v této lokalitě více světla.

Poznatky získané v teoretické části práce bude možné v praktické části prostřednictvím dotazování rodičů ověřovat. Výzkumná část bakalářské práce poskytuje příležitost rozkrýt, zda obecné poznatky v ČR platí i pro Liberecký kraj (resp. pro skupinu respondentů účastnících se výzkumného šetření).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6. Úvod do problematiky, stanovení cílů a hypotéz

6.1 Úvod do problematiky

Téma zajištění péče o děti v raném věku se dostává neustále více do popředí zájmu společnosti. Na národním poli existuje vcelku velká variabilita nabídky služeb péče o děti mladší tří let. Bakalářská práce v teoretické části předkládá základní přehled o nabídce různých forem péče pro děti v raném věku v současné době. V praktické části bude tato tematika představena z pohledu rodičů dětí v Libereckém kraji.

6.2 Stanovení cílů a hypotéz

Cílem výzkumné části bakalářské práce je zjistit preference, zkušenosti rodičů ohledně zajištění péče o jejich děti mladší tří let a zároveň nastínit potřeby rodin v zajištění péče o děti v Libereckém kraji.

Hypotézy pro výzkum byly formulovány následovně:

- 1) Rodiče s dětmi v raném věku volí model jednoho živitele rodiny před sdílenou účastí rodičů na finančním zajištění rodiny.
- 2) Rodiče dětí do tří let v Libereckém kraji považují dostupnost péče pro děti v raném věku za nedostatečnou.
- 3) Klíčovým faktorem ve volbě formy denní péče mimo rodinu je finanční náročnost služby.
- 4) Rodiče dětí do tří let věku v Libereckém kraji nejčastěji využívají pomoc se zajištěním péče o své dítě v rámci příbuzných a přátel.
- 5) Pokud rodiče dětí mladší tří let v Libereckém kraji využívají formální typ péče, nejčastěji volí umístění dítěte v mateřské škole.
- 6) Rodiče dětí do tří let věku v Libereckém kraji z obcí s počtem obyvatel 8 001 a více mají větší zkušenost s některým typem péče o dítě do tří let mimo rodinu než rodiče z obcí s počtem obyvatel 8 000 a méně.

7. Výzkumné metody a sběr dat

Při výzkumu byla uplatňována především kvantitativní metoda výzkumu. V rámci vyhodnocení otevřených otázek byla využita i kvalitativní obsahová analýza jednotlivých odpovědí respondentů.

Nástrojem pro sběr dat byl dotazník, který byl předložen rodičům dětí mladších tří let na území Libereckého kraje. Dotazník je metodou sběru dat, na který respondent odpovídá písemně (Chráska, 2007). Záměrem při výběru souboru respondentů bylo pokrýt co nejširší spektrum rodičů – podle ekonomické situace rodiny, dle bydliště (velká města/ malé obce), pokrýt rodiče, kteří zajišťují péči o své dítě sami bez pomoci. Dále zahrnout respondenty, kteří využívají nějaký typ institucionální formy péče. Získat odpovědi od rodičů, kteří mají děti mladší tří let a zároveň pracují i ty rodiče, kteří jsou na mateřské/ rodičovské dovolené. Dotazník byl rozeslán prostřednictvím sociálních sítí v elektronické podobě s prosbou o vyplnění do konkrétních skupin rodičů v konkrétních oblastech (př. liberecké maminky, inzerce Turnov, apod.).

Dotazník byl sestaven přes účet na Google disku, jehož odkaz byl následně sdílen přes různé sociální sítě, kde se sdružují rodiče dětí. V těchto skupinách jsou řádově tisíce osob. Dále byl dotazník zaslán na emailové adresy vybraných mateřských škol, institucí pro děti mladší 3 let a do jedné církevní MŠ s prosbou o sdílení s rodiči. Není však možné zpětně dohledat, jak se rodiče k dotazníku dostali a rozpoznat ekonomickou situaci rodiny, neboť na ekonomickou situaci rodiny nebyl kladen dotaz. Nicméně do dotazníku byly získány odpovědi rodičů na mateřské/ rodičovské dovolené, pracujících rodičů, respondentů z velkých měst a naopak z malých obcí. Podařilo se získat odpovědi rodičů, kteří využívají nějaký typ formálního zajištění péče o děti i rodičů, kteří zajišťují péči o své děti sami. Nejedná se však o reprezentativní vzorek, který by vykazoval obecně platící zákonitosti. To by bylo nad rámec rozsahu výzkumného šetření v rámci nároků bakalářské práce. Mým cílem bylo zjistit základní charakteristiky péče o děti mladší tří let v lokalitě mého bydliště a podněty pro další hlubší zkoumání. Uvědomuji si, že se tedy jedná spíše o sondu, avšak i ta přináší zajímavé informace.

Předtím, než byla konečná verze dotazníku rozeslána, proběhl předvýzkum, kterého se účastnilo celkem 15 respondentů s důrazem na zpětnou vazbu. Následně proběhla oprava formulace některých otázek, pro snadnější porozumění. Dotazník byl vyplňován rodiči v průběhu jednoho měsíce, kdy bylo nasbíráno celkem 126 odpovědí, do vyhodnocování se v závěru dostalo 122 dotazníků.

Pro větší upřímnost a otevřenost respondentů při zodpovídání dotazů byl dotazník předložen k anonymnímu vyplnění, neboť by se některým rodičům mohly zdát otázky na téma péče o jejich děti příliš osobní a mohly by tak své odpovědi pozměnit.

Vzorek respondentů byl vybrán tak, aby pokryl rodiče z různě velkých měst a obcí a bylo tak možné pozorovat difference.

Součástí dotazníku jsou otázky uzavřené i otevřené, aby rodiče měli prostor vyjádřit individuálně specifické názory a myšlenky ohledně zajištění péče o jejich děti do tří let. Propojení kvantitativního a kvalitativního přístupu je považováno za přínosné pro kvalitu získaných výzkumných dat. (Švaříček, Šed'ová, 2007)

8. Vyhodnocení dotazníku

Prvních 9 otázek bylo zjišťujících s cílem pochopit rodinnou situaci respondentů. Veškeré závěry dotazníku se vztahují na vybraný vzorek respondentů, nelze vyvozovat obecné zákonitosti z takto malého vzorku odpovídajících na celou rodičovskou populaci Libereckého kraje.

Dotazník předložený rodičům dětí – viz. Příloha 3

Otázka č. 1 – Jste muž/ žena?

Do výsledků dotazníku v závěru bylo zahrnuto v součtu 122 odpovědí. 113 (93 %) respondentů bylo ženského pohlaví. Naopak pouhých 7 % z celku tvoří muži (9 respondentů). Toto genderové rozvržení však pro mne osobně není velkým překvapením, dle mého názoru se zkrátka matky do diskuzí ohledně péče o své děti zapojují častěji než muži. Hlavním důvodem však může být to, že ve skupinách na sociálních sítích se více soustřeďují matky.

Otázka č. 2 – Kolik je Vám let?

Rodičům dětí je v rozmezí 20 – 45 let. Nejvíce rodičů je ve věku 25 – 34 let. Tento údaj potvrzuje teoretické základy, kde bylo zmíněno, že ženy oddalují dobu svého mateřství a nejčastěji mívají děti kolem 30 let.

15 % tvoří skupina rodičů ve věku 20 – 24 let. Respondenti ve věku 25 – 29 let činí největší skupinu v podílu 32 %. Hned v závěsu 31 % jsou rodiče starší 30 – 34 let. Dále respondenti v letech mezi 35 a 39 vytvářejí 16 % z podílu. Nejmenší zastoupení mají rodiče ve věku 40 – 45 let, konkrétně 6 %.

Otázka č. 3 – Název města/ obce Vašeho bydliště?

Počet názvů obcí, jež respondenti zmínili, tvoří velké množství. Proto byly obce rozděleny do jednotlivých kategorií podle počtu obyvatel ke dni 31. 12. 2017 dle Českého statistického úřadu. Respondenti uváděli následující města a obce svého bydliště– Liberec, Rokytnice nad Jizerou, Vysoké nad Jizerou, Jablonec nad Nisou, Jablonec nad Jizerou, Mrklův, Turnov, Jilemnice, Semily, Háje nad Jizerou, Nová Ves, Poniklá, Křížlice, Dlouhý Most, Peřimov, Čistá u Horek, Paseky nad Jizerou, Frýdlant, Benecko, Hejnice, Světlá pod Ještědem, Česká Lípa, Nové Město pod Smrkem, Přepere u Turnova, Železný Brod, Lomnice nad Popelkou, Mírová pod Kozákovem, Mimoň, Chrastava, Albrechtice u Frýdlantu, Harrachov, Okna, Raspenava a Mníšek u Liberce. Obce byly rozděleny do 5 kategorií podle počtu obyvatel:

- 1) Liberec** (krajské město) – k 31. 12. 2017 počet obyvatel 103 979 (ČSÚ, 2018b) – 31
- 2) Obce s počtem obyvatel 8 001 – 100 000** (Česká Lípa, Semily, Jablonec nad Nisou, Turnov) – 33 respondentů
- 3) Obce s počtem obyvatel 2 001 – 8 000** (Rokytnice nad Jizerou, Jilemnice, Frýdlant, Hejnice, Nové Město pod Smrkem, Železný Brod, Lomnice nad Popelkou, Mimoň, Chrastava, Raspenava) – 29 respondentů
- 4) Obce s počtem obyvatel 1 001 – 2 000** (Vysoké nad Jizerou, Jablonec nad Jizerou, Poniklá, Benecko, Mírová pod Kozákovem, Harrachov, Mníšek u Liberce) – 15 respondentů
- 5) Obce s počtem obyvatel 1 000 a méně** (Mrklův, Háje nad Jizerou, Nová Ves, Křížlice, Dlouhý Most, Peřimov, Čistá u Horek, Paseky nad Jizerou, Světlá pod Ještědem, Přepere u Turnova, Albrechtice u Frýdlantu, Okna) – 14 respondentů

Poměr respondentů z velkých měst a menších obcí se podařilo víceméně vyrovnat. 53 % tvoří rodiče z Liberce a z obcí s počtem obyvatel nad 8000 (do této kategorie spadají i okresní města), kde se vyskytuje větší množství nabídek v souvislosti s péčí o děti v raném věku. 47 % jsou potom respondenti žijící v menších městech a obcích pod 8000 obyvatel.

Otázka č. 4 – Kolik máte dětí ve věku do tří let?

89 % respondentů (109 rodičů) má pouze jedno dítě ve věku do tří let. 10 % (12 rodičů) rodičů má 2 děti mladší tří let. Jedna matka dokonce uvedla počet tří dětí ve věku do tří let (1 %).

Otázka č. 5 – Uveďte věk Vašeho dítěte/ Vašich dětí ve věku do tří let.

Celkem se výzkum týkal 136 dětí. V momentě, kdy rodiče měli více dětí mladších tří let, celková suma vzrostla. Největší zastoupení mají děti ve věku 2,6 – 3 let (25 %), dále naopak děti nejmladší 0 – 6 měsíců (20 %), třetí nejvyšší počet činí děti ve věku 7 – 12 měsíců (15 %). 14 % zastupuje věková kategorie 13 – 18 měsíců. Dále s 13 % děti ve věku 2,1 – 2,5 let a se stejným procentuálním zastoupením, nicméně o jedno dítě méně tvoří věková kategorie 19 měsíců – 2 roky.

Otázka č. 6 – Jak máte rozděleno finanční zajištění Vaší rodiny?

82 % respondentů žije v domácnosti, kde je jeden z partnerů na mateřské/ rodičovské dovolené. 11 % rodičů uvedlo informaci, kdy oba partneři pracují. 5 % respondentů, konkrétně 6 žen uvedlo, že jsou samoživitelky, což odpovídá podílu 5 % stejně, jako tomu bylo za rok 2017 v ČR (viz. kapitola 2). Muž v roli samoživitele se ve výzkumu neobjevil. 1 respondent dále uvedl nastavení rodinné situace tak, že muž pracuje a žena je na úřadu práce. 1 rodič žije v rodině, kdy je jeden partner je na rodičovské dovolené a druhý má invalidní důchod.

Otázka č. 7 – Kdo je v současnosti na mateřské/ rodičovské dovolené ve Vaší domácnosti?

Tato otázka sloužila k rozkrytí informací, kdo z rodičů je na mateřské/ rodičovské dovolené. Z celkového počtu 122 rodin, je doma s dítětem na rodičovské dovolené počet 4 mužů, což činí 3, 3 %. V domácnostech, kde ani jeden z rodičů již není na mateřské či rodičovské dovolené, se ukázalo, že všichni tito rodiče již pracují. Děti těchto pracujících rodičů jsou téměř vždy starší dvou let. Jedná se o 8 % domácností. Pouze jedno dítě je mladší 2 let, jehož ani jeden z rodičů není na mateřské či rodičovské dovolené, nicméně maminka uvedla, že v současné době je nezaměstnaná na úřadu práce, tudíž se dá předpokládat, že je s dítětem doma, protože žádný formální typ péče rodina nevyužívá (věk dítěte je 19 měsíců – 2 roky).

Otázka č. 8 – Pokud jste v současné době na mateřské/ rodičovské dovolené, přivyděláváte si dále nějakým způsobem? (Pokud na mateřské/ rodičovské dovolené momentálně nejste, tuto otázku přeskočte a vyplňte otázku následující).

Většina respondentů se plně věnuje rodičovství (75 %). Nicméně přesně čtvrtina rodičů na mateřské/ rodičovské dovolené si nadále nějakým způsobem přivydělává. 2 matky dětí ve věku 13 – 18 měsíců již pracují na částečný úvazek. Další dva respondenti, kteří si k rodičovské dovolené přivydělávají zkráceným pracovním úvazkem, mají dítě ve věku 2, 6 – 3 let. Nicméně častější možností, kterou rodiče využívají, jsou pracovní smlouvy DPP nebo DPČ (13 %). 6 % rodičů uvedlo, že při mateřské/ rodičovské dovolené jsou zároveň OSVČ. 2 respondenti uvedli do odpovědi občasný přivýdělek a doučování.

Otázka č. 9 – Pokud na mateřské/ rodičovské dovolené momentálně nejste, jaký typ pracovního poměru máte? (Pokud jste na rodičovské dovolené, tuto otázku přeskočte).

57 % respondentů z těch, kteří nejsou na mateřské/ rodičovské dovolené (celkem 23 rodičů) pracuje na HPP. 17 % respondentů uvedlo, že podniká. 13 % pracuje na částečný

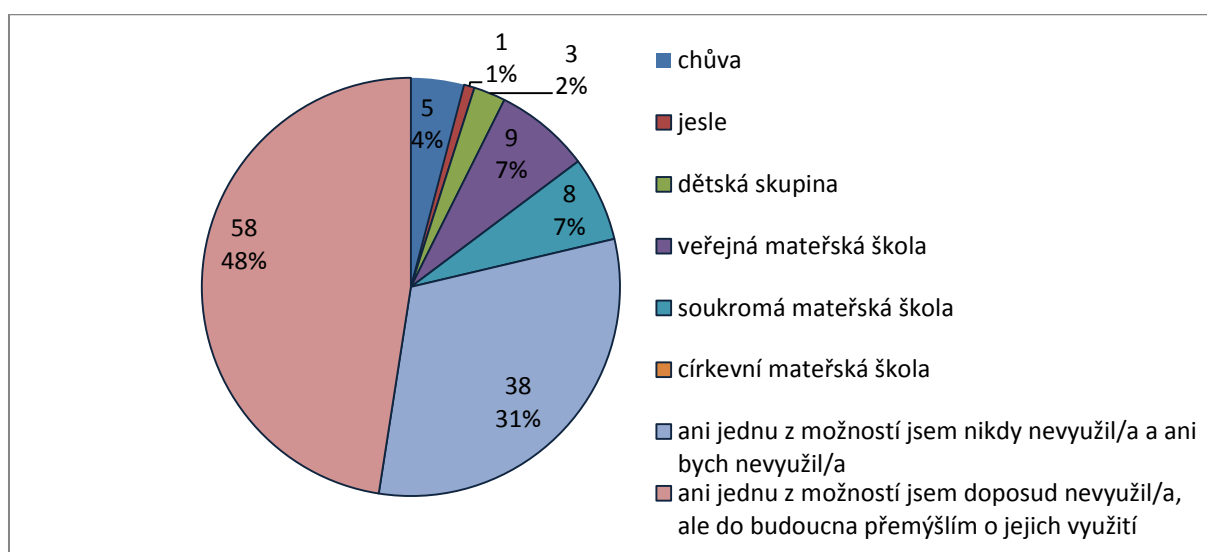
úvazek. Jeden rodič uvedl, že pracuje na HPP a zároveň je OSVČ. Další respondent kromě HPP pracuje i na vedlejší pracovní poměr/ DPP/ DPČ. Jeden rodič uvedl, že je nezaměstnaný.

Na částečný úvazek pracují rodiče dětí starší dvou let, kteří již nepobírají rodičovský příspěvek. Tato otázka byla zařazena především z důvodu zjištění, jaký je poměr zkrácených úvazků mezi rodiči. Celkem na zkrácený úvazek mezi rodiči na mateřské/ rodičovské dovolené (4 respondentů) i mezi těmi, kteří mateřské/ rodičovské příspěvky nepobírají (3 respondenti) je 7 respondentů. To je 6 % ze všech respondentů, což se rovná přesnému podílu částečných úvazků na českém pracovním trhu za rok 2017 (viz. kapitola 5).

Následující část dotazníku se zaměřuje konkrétně již na preference, zkušenosti a názory rodičů na péči o děti v raném věku v Libereckém kraji. Pro snazší přehlednost byly u některých otázek využity grafy.

Otázka č. 10 – Využíváte nějakou z uvedených možností péče o děti ve věku do 3 let mimo rodinu? (Je možné vybrat více odpovědí).

Graf č.1 – Využíváte nějakou z uvedených možností péče o děti ve věku do 3 let mimo rodinu? (Je možné vybrat více odpovědí).

Převládajícím trendem v zajištění péče o děti mladší tří let rozhodně dle odpovědí rodičů z Libereckého kraje není péče mimo rodinu. Pokud rodiče mají zkušenost s nějakým typem institucionální péče, jsou to mateřské školy³. Ve většině případů, jde o děti pracujících rodičů, starší dvou let. Zajímavé je pozorovat rozdílnost ve využívání soukromých a

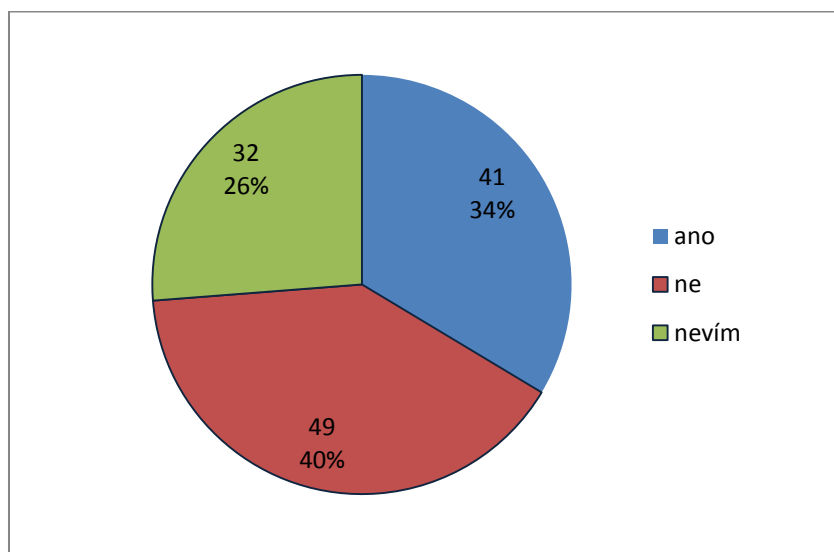
³ termín mateřská škola v praktické části označuje veřejnou a soukromou mateřskou školu, v případě potřeby pojmenování církevní mateřské školy bude užít celý název církevní mateřská škola, aby nedošlo k mylnému pochopení některých informací

veřejných mateřských škol podle místa bydliště rodičů. Z celkového počtu 9 rodičů, kteří umísťují své dítě do veřejné MŠ, 2 respondenti bydlí v obci s počtem obyvatel 1 000 a méně. 1 respondent pochází z obce s počtem populace 1 001 – 2 000. 5 rodičů je z obcí s počtem obyvatel 2 001 – 8 000. Pouze 1 respondent z obce s počtem obyvatel 8 001 – 100 000 uvedl, že využívá péči veřejné MŠ. Největším překvapením je nulové využití veřejných mateřských škol respondentů z Liberce. V Liberci se naopak objevila častější zkušenost rodičů s umístěním dětí v soukromých mateřských školách (3 respondenti z celkového počtu 8, kteří mají zkušenost se soukromou MŠ). V obcích s počtem obyvatel 8 001 – 100 000 mají zkušenost se soukromou MŠ také 3 respondenti. V obcích s počtem obyvatel 2 001 – 8 000 jsou to 2 rodiče. Z tohoto zjištění plyne zajímavý poznatek, že v malých obcích jsou rodičům k dispozici volná místa ve veřejných MŠ. Naopak od respondentů z Liberce se neobjevila ani jedna odpověď ve využití veřejných MŠ, což může značit, že ve velkých městech jsou kapacity mateřských škol pro děti mladší tří let nedostatečné. Zkušenost s jeslemi má pouze jedna matka samoživitelka z Liberce.

Celkem 26 respondentů má zkušenost se zajištěním péče o dítě mladší tří let mimo rodinu, z toho celkem 19 respondentů uvedlo, že má nějaký typ pracovního úvazku (nezávisle na mateřské/ rodičovské dovolené). 73 % respondentů, kteří využívají služby péče o děti do tří let, pracuje nebo si přivydělává. Z toho lze vyvodit, že potřeba rodičů zajistit péči o dítě třetí stranou souvisí s pracovními povinnostmi rodičů.

Otázka č. 11 – Přejde Vám dostupnost péče o děti do 3 let ve Vašem okolí dostatečná?

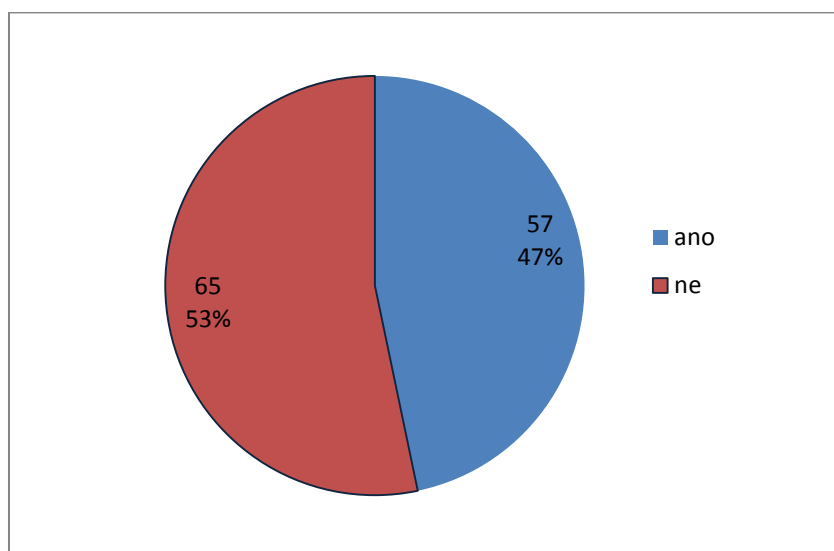
Graf č. 2 – Přejde Vám dostupnost péče o děti do 3 let ve Vašem okolí dostatečná?

Osobně jsem předpokládala, že drtivá většina rodičů zvolí možnost „ne“. Napříč společnostmi se vedou diskuze o nedostatečném množství péče pro děti. O tom vypovídá i počet nepřijatých žádostí o zařazení dětí do MŠ. Hlavním problémem je pro mnohé rodiče finanční náročnost služeb péče pro děti v raném věku. Nicméně výsledky u této otázky nejsou jednoznačné. Ani na základě geografické závislosti, kdy jsem sledovala názory rodičů z velkých měst i malých obcí jsem neobjevila žádné souvislosti. U rodičů, kteří mají zkušenost s péčí o své dítě mimo rodinu, také nepanovala shoda v odpovědích na danou otázku. Důvodem nevědomosti může být nezájem ze strany rodičů o tyto služby.

Otázka č. 12 – Řešil/a jste někdy problém, že jste neměl/a možnost, kam dítě umístit, když jste si potřeboval/a něco zařídit?

Graf č. 3 – Řešil/a jste někdy problém, že jste neměl/a možnost, kam dítě umístit, když jste si potřeboval/a něco zařídit?

Podstatou této otázky bylo zjistit, zda vůbec rodiče potřebují zajistit péči o své dítě mladší tří let. Nepatrně větší část rodičů (53 %) dokáže péči o své dítě zajistit sama bez cizí pomoci. Podstatou této otázky bylo zjistit, zda vůbec rodiče potřebují zajistit péči o své dítě mladší tří let. Nepatrně větší část rodičů dokáže péči o své dítě zajistit sama bez cizí pomoci.

Téměř polovina respondentů (47 %) však obtíže měla, takže toto poukazuje na nedostatečnou nabídku a pokrytí služeb péče o děti mimo rodinu.

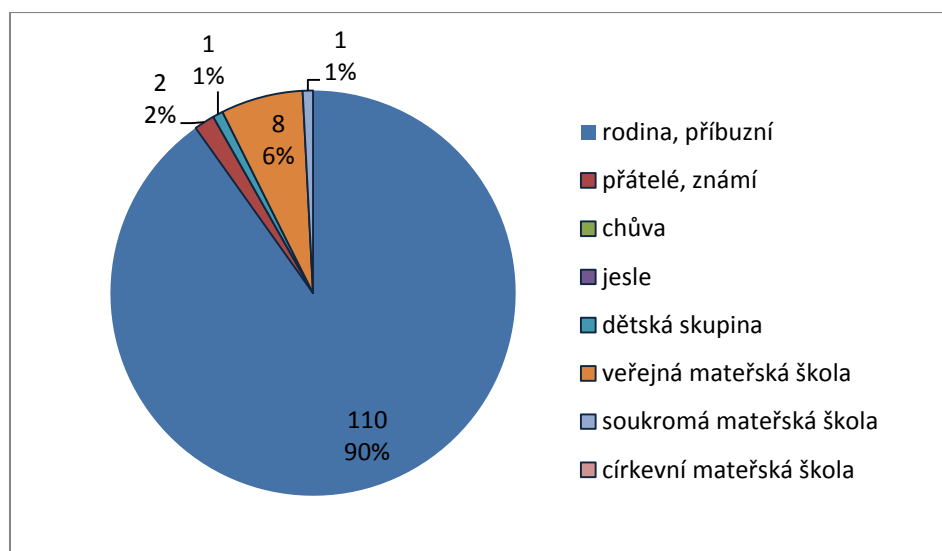
Otázka č. 13 – Pokud ano, jak jste danou situaci vyřešil/a? (Pokud jste danou situaci neřešil/a, otázku přeskočte).

Z 57 respondentů, kteří v předchozí otázce odpověděli, že se někdy již vyskytli v situaci, kdy potřebovali zajistit péči o dítě prostřednictvím jiné osoby, odpovědělo celkem

51 rodičů. Odpovědi na otázku byly otevřené. Nicméně rodiče nejčastěji zmiňovali pomoc od prarodičů, přátel a známých a to ve více než polovině případů. 2 respondenti zmínili výpomoc od sousedů. Často se vyskytly i odpovědi, kde respondenti uváděli, že museli své dítě vzít s sebou (23 %). 2 respondentky uvedly, že si partner musel vzít v práci volno, aby ženu v péči o dítě zastoupil. 11 % dotazujících muselo termín přesunout či dokonce zrušit. Což opět naznačuje buď nezáměr rodičů ve využití péče cizí osobou či nedostatečnou nabídku ve sféře péče o děti do tří let v Libereckém kraji. Pouze 4 % rodičů využilo péči chůvy. Jeden respondent využil služeb mateřského centra a jeden mateřskou školu.

Otázka č. 14 – Kterou z uvedených možností byste při výběru zajištění péče o Vaše dítě volil/a jako první?

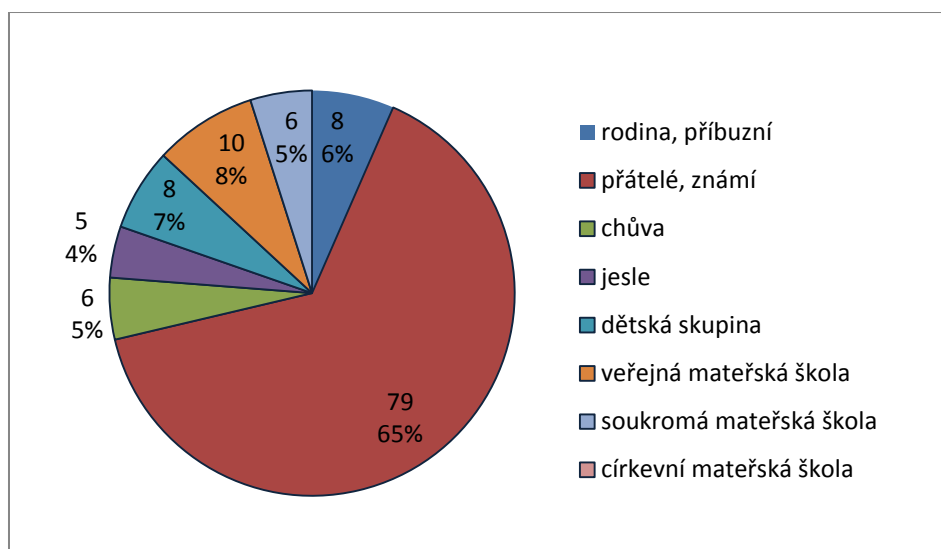
Graf č. 4 – Kterou z uvedených možností byste při výběru zajištění péče o Vaše dítě volil/a jako první?

Stereotyp, kdy se rodiče snaží zachovat péči a výchovu pouze v rámci rodiny, stále přetrvává. 90 % respondentů nejvíce preferuje zajištění péče prostřednictvím rodiny a příbuzných. Někteří rodiče však upřednostňují mateřskou školu, především jde, o rodiče dětí, které již mají zkušenost s mateřskými školami a potřebují zajistit každodenní péči. Lze předpokládat, že pomoc od rodiny spíše rodiče využívají nárazově, než-li pravidelně každý den. 58 % respondentů z těch, kteří volbu rodiny neuvedli na prvním místě, ji uvedli při druhé volbě. 2 % respondentů výpomoc od rodiny neuvedlo ani v jedné ze tří voleb. Možným důvodem by mohlo být geografické odloučení nukleární rodiny od dalších rodinných příslušníků.

Otázka č. 15 – Kterou z uvedených možností byste potom zvolil/a jako druhou v pořadí?

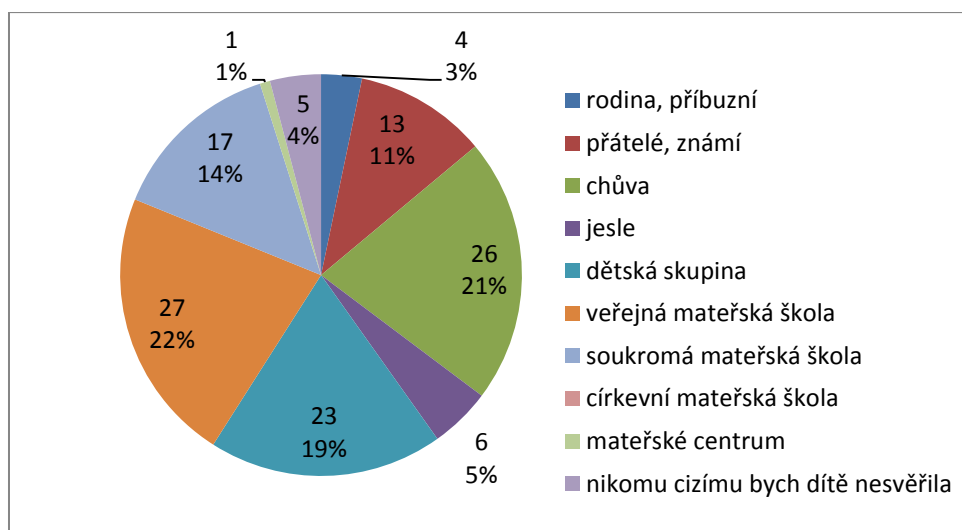
Graf č. 5 – Kterou z uvedených možností byste potom zvolil/a jako druhou v pořadí?

71 % rodičů, kteří v první volbě určili rodinu, následně ve druhé volbě uvedli výpomoc v zajištění péče o děti do tří let prostřednictvím přátel. Tím se ukazuje, že rodiče i při druhé volbě preference nadále setrvávají v okruhu svých blízkých, které znají a ke kterým mají důvěru. Nicméně v případě druhé možnosti se již rozšiřuje spektrum forem péče o dítě mimo rodinu, kterým nejvíce dominují mateřské školy.

Otázka č. 16 – Kterou z následujících možností byste potom volil/a jako třetí?

Graf č. 6 – Kterou z následujících možností byste potom volil/a jako třetí?

Variabilita odpovědí je ve třetí volbě možností již velice pestrá. V této fázi nejvíce dominují mateřské školy, chůva a dětská skupina. Našli se i tací rodiče, kteří by své dítě mladší tří let nikomu cizímu mimo rodiny a přátel nesvěřili. U rodičů, kteří v první volbě zvolili preferenci v zajištění péče o děti do tří let věku v rámci rodiny a ve druhé následně pomoc od přátel jako třetí možnost nejčastěji volili zajištění péče o dítě v rámci mateřských škol. Což u rodičů naznačuje preferenci mateřských škol mezi formálními typy zajištění péče o děti do tří let věku.

Otázka č. 17 – Existuje nějaký typ péče z uvedených v předchozí otázce, který byste nikdy nevyužili? Pokud ano, uveďte jaký typ a DŮVOD.

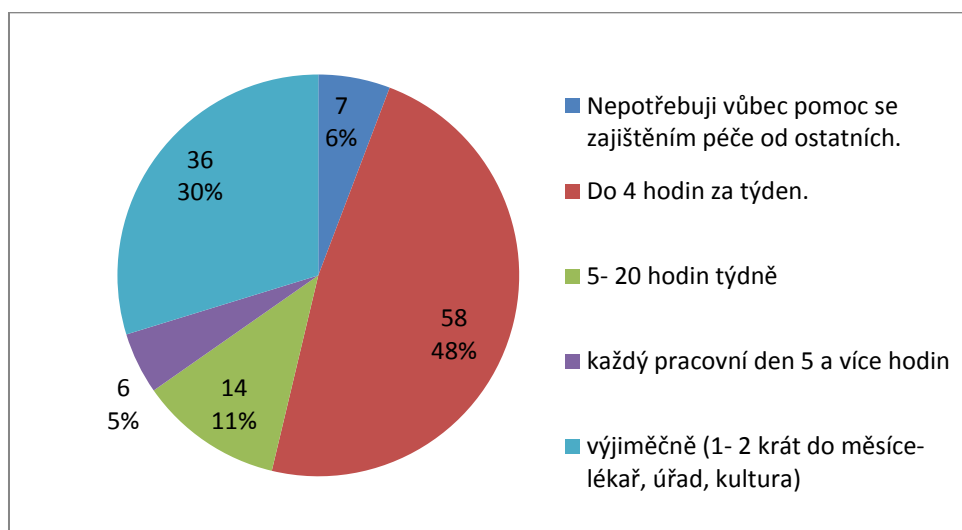
Jednotlivé odpovědi rodičů byly uspořádány do několika kategorií. Rodiče nejčastěji odpovídali, že by neměli problém využít všech forem péče (43 respondentů – 35 %). Místem, kam by své dítě nikdy neumístili, byla nejčastěji zmiňována církevní mateřská škola (34 respondentů – 28 %), kdy 24 rodičů uvedlo jako důvod ateismus, či odlišné názorové smýšlení. Druhé místo, které by rodiče nikdy nevyužili, jsou jesle (15 % respondentů) a služby chůvy (15 % respondentů), kdy nejčastější příčinou uváděli nedůvěru v cizí osoby a finanční náročnost. Dalších 11 % rodičů by neumístilo své dítě do soukromé MŠ a to především z finančních důvodů. Pouze 3 respondenti odmítli dětskou skupinu kvůli nedůvěře v cizí osoby a nedostupnosti v místě bydliště. 2 matky zmínily, že by své dítě neumístily do žádné ze zmíněných forem péče. Chtějí se o dítě starat samy. Jedna respondentka, která je současně učitelkou v MŠ uvedla, že pokud by měla své dítě mladší tří let umístit do MŠ, musela by být třída uzpůsobena ke vzdělávání dětí mladších tří let.

Celkem bylo uvedeno 74 důvodů, proč by rodiče péči o děti mladší tří let nevyužili. 25 respondentů (34 %) jako důvod nevyužití služeb péče o děti mladší 3 let uvedlo nedůvěru v cizí osoby. 18 rodičů (24 %) zmínilo rozhodujícím důvodem finance. Dále se v menší četnosti objevily výtky na nedostupnost v místě bydliště a u jeslí mnoho dětí na málo personálu. Objevil se i názor, že děti do tří let jsou ještě příliš malé na péči mimo rodinu.

Otázka č. 18 – Jak často potřebujete pomoc se zajištěním péče o své dítě mladší 3 let od někoho jiného?

Každá rodina má dle výsledků dotazníku jiné potřeby v zajištění péče. Respondenti měli u této otázky na výběr ze 4 odpovědí. Nicméně množství rodičů popsalo své potřeby v četnosti zajištění péče o děti individuálně, což také bylo možností. Výsledky byly rozděleny do 5 kategorií. Jedna matka uvedla, že by chtěla jít do práce, ale nemá hlídání.

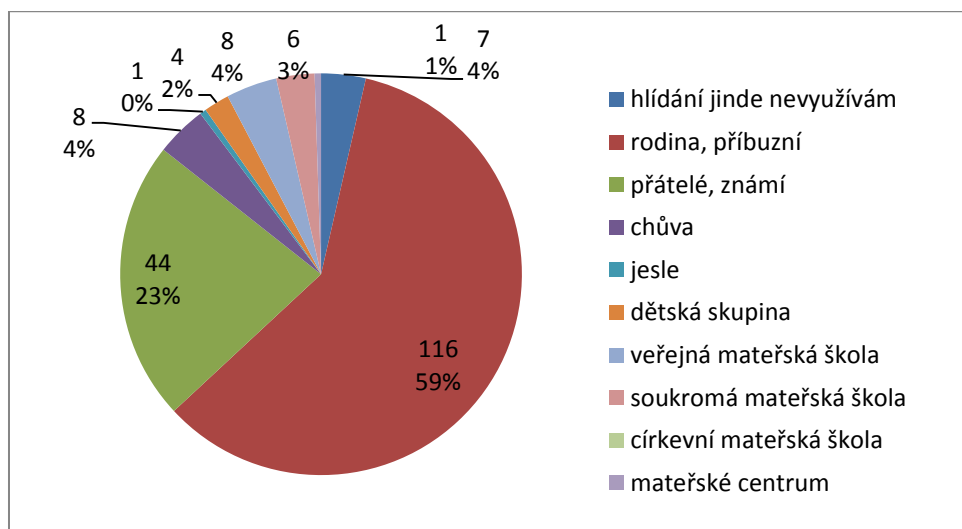
Graf č. 7 – Jak často potřebujete pomoc se zajištěním péče o své dítě mladší 3 let od někoho jiného?

Nejvíce rodičů dětí ve věku do tří let v Libereckém kraji potřebuje zajistit péče o své dítě opravdu minimálně. Množství respondentů uvedlo, že pomoc při zajištění péče o své dítě potřebují jen v případě návštěvy lékaře, či nějaké kulturní akce (divadlo, večere, apod.). Pouze 5 % rodičů musí zajistit každodenní hlídání na více než 5 hodin. Jedná se o rodiče, kteří nejčastěji pracují a jejichž děti starší dvou let navštěvují mateřskou školu.

Otázka č. 19 – V případě, že potřebujete svěřit dítě do péče někomu jinému, na koho se obracíte? (Můžete zaškrtnout více možností, které využíváte).

Graf č. 8 – V případě, že potřebujete svěřit dítě do péče někomu jinému, na koho se obracíte? (Můžete zaškrtnout více možností, které využíváte).

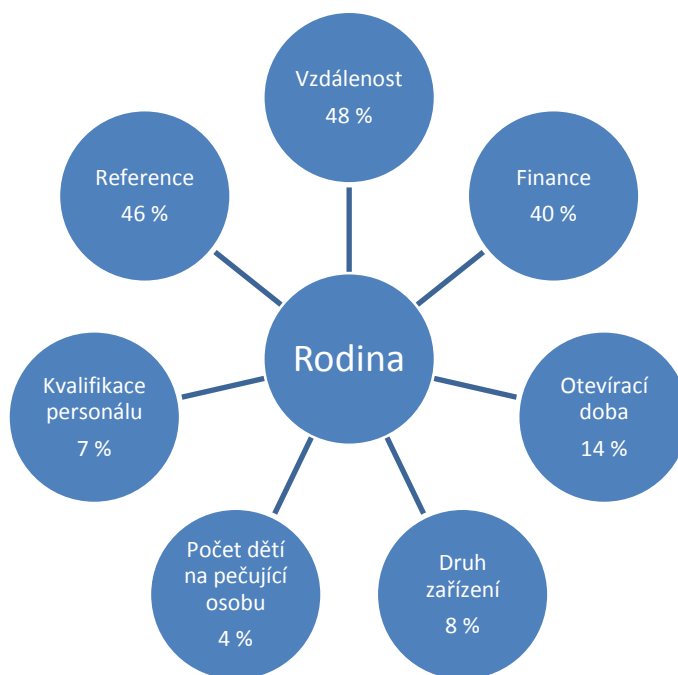

Předpokládanou nejčtenější odpovědí u této otázky bylo od počátku zajištění péče o dítě v rámci rodiny, což se v převážné většině potvrdilo. 95 % všech respondentů svěřuje své dítě do péče rodinným příslušníkům. Následně přátelům a známým. Jako důvod nepreference zajištění péče o dítě mimo rodinu rodiče v dotazníku často uváděli nedůvěru v cizí pečující osobu, která by měla zajišťovat péči o jejich dítě. Rodiče vyzdvihovali jako podstatný prvek, aby dítě pečující osobu znalo. Důvěra u rodičů při výběru péče o jejich dítě do tří let hraje velkou roli.

Otázka č. 20 – Pokud byste musel/a nějaký typ péče pro děti v raném věku zvolit, jaké faktory (např. vzdálenost, finanční náročnost, otevírací doba, druh předškolního zařízení, reference, atd.) by při výběru hrály největší roli?

V největší míře by u rodičů rozhodujícími faktory při výběru některé formy péče o dítě byly finance, vzdálenost a reference. Dále respondenti zmiňovali jako důležitý prvek otevírací dobu a časovou flexibilitu. V menší míře byly uvedeny jako významné faktory druh zařízení, kvalifikace personálu, přístup k dětem, nízký počet dětí na jednoho dospělého, kvalita, spolehlivost, individuální péče, stravování a prostředí. 2 respondenti uvedli jako zásadní faktor, aby dítě bylo spokojené.

Schéma 1 – Faktory ovlivňující rodiče, při výběru péče o děti v raném věku mimo rodinu

Otázka č. 21 – Popište, jakou ideální podobu by měla mít podle Vás péče o Vaše dítě do 3 let v případě nepřítomnosti obou rodičů a nejvíce by vyhovovala potřebám Vaší rodiny?

U této otázky platí, co rodina, to jiné potřeby v nastavení péče o dítě. Škála odpovědí byla pestrá, nicméně nejčastějším požadavkem rodičů na pečující osobu bylo, aby ji dítě znalo. Nejvíce proto rodiče uváděli, že by dítě svěřili pouze rodinným příslušníkům, často konkrétně do péče prarodičům, ke kterým má rodina důvěru a respektuje jejich požadavky na výchovu. Zároveň 4 respondenti uvedli, že by pomoc od prarodičů využili více, pokud by se stále neposouvala hranice důchodu a nemuseli by pracovat tak dlouho. Někteří respondenti uvedli, že dítě by rozhodně do tří let věku mělo být doma s rodiči. Někteří rodiče v dotazníku upřednostňovali své přátele, tj. někoho, s kým se dítě zná a rodiče se nebojí této osobě dítě svěřit. Ohledně zajištění péče o dítě mimo rodinu byly zmíněny jesle, mateřské školy, dětské skupiny i pomoc chůvy. U těchto forem péče rodiče nejvíce požadují individuální přístup, přátelské prostředí, respekt k požadavkům rodičů, malý kolektiv dětí (nejlépe homogenní). Dále rodiče zmiňovali zajištění stravy, dostatek pitného režimu a pravidelný spánek. Největší důraz rodiče kladou na to, aby dítě bylo spokojené. Celkem 6 respondentů uvedlo potřebu kvalifikovaného personálu s profesionálním přístupem. Zde jsou některé zajímavé názory respondentů:

„Podle mě by dítě do 3 let nemělo být s nikým jiným než s rodinou, maximálně přáteli rodičů. Jsem odpůrce dávání takto malých dětí do školek, jeslí atd. Pokud chci mít dítě, tak to znamená, že se holt na čas něčeho vzdám. Není nic důležitějšího než první roky života dítěte, které ho ovlivní na celý jeho budoucí život. Být aspoň 3 roky doma na rodičovské je to minimum, co dítěti můžeme dát. Takže za mě je jediná možnost rodina, příbuzní, přátelé a nebo nic.“

„Kdyby babičky nemusely být v práci do 70 a mohli vypomoct, jako tomu bylo dříve.“

„Určitě více než kvalifikaci bych uvítala takový ten "mateřský cit". Zásadní je i otázka stravy.“

„My jsme spokojeni se státní MŠ. Syn tam již od dvou let chodí velmi rád. Pouze si myslím, že MŠ nejsou ještě připraveny na dvouleté děti. Syn tam byl sám dvouletý, takže se mu učitelky mohly věnovat. Nedokážu si ale představit, že by tam bylo 10 dvouletých dětí, které vyžadují mnohem více péče (oblékání, krmení, atd.)“

9. Vyhodnocení hypotéz

1) Rodiče s dětmi v raném věku volí model jednoho živitele rodiny před sdílenou účastí rodičů na finančním zajištění rodiny

Celkem 82 % respondentů uvedlo model finančního zajištění rodiny tak, že jeden z rodičů je na mateřské/ rodičovské dovolené a druhý pracuje. Pouze 5 % domácností tvoří rodiny, kde oba rodiče pracují. Daná hypotéza byla na základě odpovědí respondentů ověřena.

2) Rodiče dětí do tří let v Libereckém kraji považují dostupnost péče pro děti v raném věku za nedostatečnou.

Hypotéza byla formulována s důrazem na nedostatečnost nabídky péče. V ČR je zpravidla o rozsahu služeb péče pro děti v raném věku hovořeno v negativním spojení, s důrazem na nevyhovující počet míst pro tyto děti. 40 % respondentů uvedlo, že jim nabídka péče o děti v raném věku přijde nedostatečná. 34 % respondentů zhodnotilo nabídku péče jako dostačující a 26 % rodičů neumělo odpovědět. Toto může znamenat, že se rodiče touto problematikou ještě nezabývali a nemají zkušenosti se zajištěním péče o dítě v raném věku mimo rodinu.

Téměř polovina rodičů (47 %) již někdy řešila situaci, kdy potřebovali zajistit péči o dítě jinou osobou. Většina rodičů tuto situaci neřešila prostřednictvím formální péče o dítě do tří let. Více než polovina respondentů v takovém případě zajistila péči o dítě v rámci rodiny a přátel. 23 % respondentů vzalo své dítě s sebou na schůzku a 11 % muselo termín zrušit či přesunout. Důvodem může být právě nedostatečná nabídka služeb péče o děti v raném věku. Roli také mohou hrát faktory jako finanční náročnost péče o děti mimo rodinu či nedůvěra rodičů ve svěřování dětí do péče jiným osobám.

Je zajímavé, že někteří rodiče nabídku péče zhodnotili jako nedostatečnou, ale v následující otázce uvedli, že však problém se zajištěním péče o dítě sami nikdy neřešili. Tato hypotéza by potřebovala další hlubší zkoumání. Hypotéza se tedy potvrdila, protože největší podíl rodičů zhodnotil dostupnost péče jako nedostačující. Nejedná se však o tak velký podíl rodičů, jaký byl očekáván na začátku výzkumu.

3) Klíčovým faktorem ve volbě formy denní péče mimo rodinu je finanční náročnost služby.

Při formulaci hypotézy bylo očekáváno, že finanční náročnost bude jedním z hlavních kritérií výběru typu péče o dítě mimo rodinu. Důvodem k tomu jsou pozorované vzorce

chování rodičů dětí, kteří sice děti umístí do finančně náročnějšího typu zařízení (zvl. u dětí v raném věku). Pokud však mají možnost, přehlásí děti k finančně mnohem výhodnější docházce do státem dotované mateřské školy, když se v dané MŠ uvolní kapacita míst.

U vyhodnocování této hypotézy vyvstalo na povrch mnoho proměnných faktorů, které ovlivňují volbu rodičů. Tyto faktory byly uspořádány do 3 kategorií dle oblasti vzniku těchto vlivů. Do mikroúrovně patří faktory, které se odvíjí přímo ze sociokulturní a socioekonomické situace konkrétní rodiny. Do kategorie faktorů na mikroúrovni můžeme zařadit finanční zajištění rodiny. Finance hrály důležitou roli u 40 % respondentů. Reference rodiče jako důležité kritérium vybírali ve 46 %. Reference jsou vlivem z mezoúrovně, které zahrnuje širší okolí, ve kterém se rodina vyskytuje a specifické lokální podmínky (demografické, sociální, ekonomické, vzdělanostní atd.; v našem výzkumu jsme se vztáhli k Libereckému kraji). Do mezoúrovně spadá i vzdálenost, kterou rodiče označovali nejčastěji a to ve 48 % případů. Na makroúrovni, které zahrnují nejплоšnější vlivy, je možné zařadit rámcové podmínky pro poskytování rané péče a vzdělávání, tj. požadavky na kvalifikaci personálu, druhy dostupných zařízení a jejich legislativní zabezpečení zařízení, rámcové podmínky ve vztahu k počtu dětí na jednoho dospělého.

Rodiče uváděli finanční náročnost denní péče o děti mladší tří let až jako třetí nejčastější kritérium výběru. Tato hypotéza se tedy nepotvrdila.

4) Rodiče dětí do tří let věku v Libereckém kraji nejčastěji využívají pomoc se zajištěním péče o své dítě v rámci příbuzných a přátel.

Celkem 95 % respondentů uvedlo, že využívá pomoc od rodinných příslušníků k zajištění péče o své děti. Nejčastěji jde o krátkodobé nárazové hlídání. Hned na druhém místě rodiče nejčastěji zmiňují pomoc se zajištěním péče o jejich děti prostřednictvím přátel (36 %). Rodiče často uváděli jako důvod pro nevyužívání péče o děti v raném věku mimo rodinu nedůvěru v cizí osoby. Pro respondenty je důležité, aby dítě pečující osobu znalo. Tato hypotéza se tedy potvrdila. Rodiče příbuzné a známé nejen reálně volí jako nejčastější formu péče, ale také je tato neformální péče na prvním místě z hlediska jejich preferencí. Toto by tedy bylo možné interpretovat tak, že formální podoby institucionální péče o děti v raném věku v dané skupině respondentů nejsou považovány za vhodné pro dítě mladší 3 let. Rodiče nejsou zvyklí tyto služby využívat, vyhledávat.

Toto je zajímavé ve vztahu k jiným evropským zemím, např. Německu, kde se v posledních letech jasně objevuje trend, kdy rodiče dětí v raném věku upřednostňují formální podoby péče před neformálními. (Loudová Stralczyńska, 2016)

5) Pokud rodiče dětí mladších tří let v Libereckém kraji využívají formální typ péče, nejčastěji volí umístění dítěte v mateřské škole (necírkevní).

Z celkového počtu 26 rodičů, kteří využívají služeb péče mimo rodinu, jich 15 volí mateřskou školu, což činí 58 %. Péči chůvy volí 26 % respondentů, 11 % dětskou skupinu, jeden respondent potom využívá péči jeslí a jeden mateřské centrum. Z těchto výsledků lze vyvodit závěr, že rodiče v největší míře využívají péči v rámci mateřské školy. Uvedenou hypotézu tak lze přijmout.

6) Rodiče dětí do tří let věku v Libereckém kraji z obcí s počtem obyvatel 8 001 a více mají větší zkušenost s některým typem péče o dítě do tří let mimo rodinu než rodiče z obcí s počtem obyvatel 8 000 a méně.

Z celkového počtu 122 respondentů jich 64 uvedlo jako bydliště město s počtem obyvatel 8 001 a více (Liberec, Turnov, Jablonec nad Nisou, Semily, Česká Lípa). Pouze 19 % z těchto respondentů má zkušenost z nějakou formou péče mimo rodinu. Ve 46 % to byla soukromá MŠ. 31 % respondentů má zkušenost s péčí chůvy. Vždy po osmi procentech mají zastoupení jesle, dětská skupina a veřejná MŠ. Hypotéza se nepotvrdila, protože větší zkušenost s některou ze služeb péče o děti v raném věku mají rodiče dětí, kteří bydlí v obcích s počtem obyvatel 8 000 a méně. Rozdíly mezi oběma skupinami však nejsou velké. Celkem 24 % respondentů z malých obcí již někdy využilo nějakou z forem péče o děti mimo rodinu. V 57 % to byla veřejná MŠ, vždy po 14 % to potom byly dětská skupina, chůva a soukromá MŠ. Zajímavé odlišnosti ukazuje poměr využití soukromých a veřejných MŠ ve zmíněných oblastech. Ve velkých obcích s počtem obyvatel 8 001 a více dominuje zkušenost se soukromými MŠ. 6 z 8 respondentů, kteří mají tuto zkušenost, bydlí ve velkých městech. Naopak využití veřejných MŠ je častější v obcích s počtem obyvatel 8 000 a méně (8 z 9 respondentů). Výsledek je možné interpretovat tak, že ve větších městech (nad 8001 obyvatel) je silnější populace dětí starších 3 let, které naplní kapacity státních MŠ. Z tohoto důvodu rodiče o něco více volí soukromé MŠ, než je tomu v menších sídlech. Tyto výsledky potvrzují informace, které byly uvedeny v teoretické části.

10. Diskuze

V realizovaném výzkumu se ukázalo, že rodiče nemají příliš velký zájem o externí zajištění péče o své děti v raném věku v institucionální péči. Tyto výsledky si interpretují tak, že hlavním důvodem je vůbec možnost být s dítětem tak dlouhou dobu na mateřské a rodičovské dovolené. V jiných zemích, jako je například Norsko, Anglie a Francie, kde je příspěvek rodičům vyplácen nejdéle přibližně rok po narození dítěte, je podíl účasti ve formálních službách péče o děti mimo rodinu u dětí mladších tří let mnohonásobně vyšší. Naopak na Slovensku, kde rodičovský příspěvek rodiče mohou čerpat až do tří let věku dítěte, je využití péče o děti mimo rodinu minimální.

Proto není příliš velkým překvapením, že 82 % domácností s dítětem má jednoho z rodičů na mateřské/ rodičovské dovolené. Případy, kdy rodiče již pracují a nepobírají rodičovské příspěvky, jsou nejčastěji u dětí starších dvou let. Hlavním důvodem je s největší pravděpodobností to, že je možné umístit dítě dvouleté do mateřské školy. Takovou možnost totiž tito rodiče nejvíce v dotazníku uváděli.

Z dotazníku vyplývá, že pouze 7 respondentů pracuje na zkrácený úvazek, což činí 5,7 % z dotazovaných respondentů. Proto si kladu otázku, zda je důvodem opravdu jen nedostatek těchto pracovních nabídek nebo zda rodiče takto malých dětí ani nemají zájem o částečný úvazek. Hojně totiž rodiče zmiňovali názor, že by dítě nesvěřili někomu cizímu do péče. Proto je možné se domnívat, že rodiče dětí mladších tří let zájem o zkrácené pracovní úvazky v Libereckém kraji zatím spíše nemají.

Námětem k diskuzi je také otázka, proč rodiče neradi svěřují děti mladší tří let do péče mimo rodinu, když od tří let je to naprosto běžné. Několik respondentů má názor, že by dítě do tří let věku mělo být doma s rodiči a až potom je vhodné umístit ho do mateřské školy, aby se socializovalo. Nejčastěji rodiče důvodem zmiňovali nedůvěru v cizí lidi. Čím to, že, když je dítě starší tří let není pro rodiče problém umístit je do mateřské školy i na celodenní docházku, kde jsou ovšem také cizí lidé? Důvodem by se mohlo zdát to, že po ukončení rodičovské dovolené rodiče zkrátka své dítě někam do zařízení denní péče umístit musejí. Rodičovská dovolená tak zjevně poskytuje komfort tuto otázku zatím neřešit.

Z celkového počtu 122 rodin jsou na otcovské/ rodičovské dovolené pouze 4 otcové. Otcové mají zákonné právo využít otcovské/ rodičovské dovolené. Proto si kladu otázku, z jakého důvodu není podíl otců při péči o dítě větší. Důvodem by mohly být finance, kdy mají muži většinou vyšší mzdu než ženy a jejich absence v práci by mohla ohrozit jejich místo a

omezit příjem rodiny. Dle mého názoru je to především z důvodu společenského vnímání pozice ženy jako pečující osoby a muže na postu „zaopatřovatele“ rodiny. 3 respondentky, jejichž partneři jsou na otcovské/ rodičovské dovolené, uvedly, že jsou podnikatelky. Lze se tudíž domnívat, že důvodem, proč pracují, je vyšší výdělek než u partnera či možnost dále pokračovat v pracovní činnosti dle aktuálních možností rodiny.

Další diskutabilní rovinou je nezájem rodičů o zajištění péče o dítě do tří let věku mimo rodinu. Nejde ani tolik o nezájem, ale především o to, že rodiče uvádějí, že pomoc při zajištění péče o své dítě v raném věku nepotřebují. Více jak polovina respondentů dle výpovědí nikdy neřešila problém, že by potřebovala zajistit péči o své dítě prostřednictvím jiné osoby. Pokud ano, šlo spíše o krátkodobé pohlídání. Z toho vyplývá, že rodiče příliš často pomoc třetích osob při zajištění péče o své dítě nepotřebují. V případě, že selže pomoc s péčí o dítě v rámci rodiny, rodiče více upřednostňují vzít si dítě s sebou, pokud si potřebují něco zařídit. Dokonce raději termín domluvené události zruší. Ptám se, co k takovému rozhodnutí rodiče vede. Důvodem může být právě nedostatečná nabídka či kvalita péče o děti v raném věku v dané lokalitě. Rozhodující může být i finanční náročnost. Pro spoustu rodičů je rozhodujícím kritériem při zajištění péče o dítě, fakt, aby dítě pečující osobu znalo, ideálně i prostředí. Překvapující je proto upřednostnění mateřské školy ve výběru preferované péče před péčí chůvy. Chůva má možnost pečovat o dítě ve známém prostředí v domácnosti rodiny, oproti cizímu místu v MŠ. V některých zemích je naopak podíl služeb soukromých pečovatelů vysoký (např. Francie).

Nedůvěra rodičů v cizí osoby je velkým problémem při zajišťování péče o děti mladší tří let. Situace se jeví tak, že rodiče děti umisťují do péče mimo rodinu až v případě nouze. Nejčastěji v době, kdy se vracejí po rodičovské dovolené zpět do práce, což je většinou kolem třetího roku života dítěte. Proto je daleko větší zájem o předškolní vzdělávání, než o péči o děti v raném věku.

Pokládala jsem si také otázku, zda záleží na věku dětí, kdy rodiče dávají své děti do péče mimo rodinu, neboť doba tří let je velké rozpětí. Rodin, které již někdy využili péči o dítě mimo rodinu je celkem 26. Ukázalo se, že 18 dětí, které již někdy navštívily určitý typ péče mimo rodinu, překročilo hranici 2,5 let. Celkem bylo v dotazníku rodiči udáno 34 dětí ve věku 2,6 – 3 roky. To znamená, že více než polovina z nich (53 %) již má zkušenost s formální péčí mimo rodinu. To dokazuje, že věk dítěte je pro rodiče opravdu podstatný. Lze vyvodit závěry, že zájem rodičů o péči o děti mimo rodinu stoupá až téměř před třetím rokem dítěte.

Na poslední položenou otázku, zda je nějaká souvislost mezi zkušenostmi rodičů vzhledem ke geografickému umístění jejich bydliště, mě vedl fakt, že ve větších městech je nabídka bohatší, více rozmanitá. Naopak v malých obcích častěji mohou přijímat do mateřských škol děti mladší tří let, protože nemají tolik přeplněné kapacity jako ve velkých městech. Dle dotazníku se jisté souvislosti objevily. Největší podíl ve využití péče o děti mladší tří let mimo rodinu se ukázal v obcích s počtem obyvatel 2 001 – 8 000 s podílem 35 %. Na druhém místě s procentuálním zastoupením 21 % jsou obce s počtem obyvatel 1000 a méně a se stejným podílem obce s počtem populace 8 001 – 100 000. Přímo v Liberci využívá péči o své dítě mladší tří let 16 % rodičů. Nejmenší zkušenost (7 %) se službami péče o děti v raném věku mají respondenti z obcí s počtem obyvatel 1 001 – 2 000.

11. Závěr

Péče o děti v raném věku je v posledních letech velice diskutovaným tématem mezi odborníky i laickou veřejností. Proto je zapotřebí této oblasti věnovat zvýšenou pozornost v rámci výzkumu. Ve spojitosti s problematikou zajištění péče pro děti v raném věku probíhá debata o formách, legislativním rámci i kvalifikaci personálu.

Cílem bakalářské práce bylo podat základní vhled do problematiky zajištění péče o děti do tří let, popsat jednotlivé formy péče na území ČR, vybraných států Evropy a Libereckého kraje. V porovnání s ostatními státy Evropy vyzdvihnout nejzásadnější rozdíly na poli rodinné politiky a péče o děti v raném věku. V závěru zjistit preference, zkušenosti a potřeby rodičů v oblasti zajištění péče o děti v raném věku v Libereckém kraji.

Teoretická část poskytla úvod do dané problematiky. Na rozdíl od většiny západních zemí Evropy je v České republice formální péče o děti v raném věku využívána minimálně. Bylo možné sledovat historický kontext, který se u nás některými svými principy prolíná do dnešní podoby zajištění péče o děti do tří let. Na základě komparace s vybranými zeměmi bylo možné sledovat výrazné odlišnosti v jednotlivých zahraničních systémech zajištění péče o děti v raném věku. Významnou kapitolou přínosnou pro zpracování empirické části byla kapitola věnována možnostem péče v Libereckém kraji.

Cílem výzkumu v empirické části práce bylo zjistit preference, zkušenosti a potřeby rodičů v zajištění péče o děti mladší tří let v Libereckém kraji. Východiskem výzkumné části bylo zjištění hlavních informací o situaci jednotlivých rodin, aby bylo možné vysvětlit volbu rodin v zajištění péče o děti v raném věku. Výzkumné šetření bylo zakotveno převážně v rámci kvantitativního výzkumného paradigmatu. Základní výzkumnou metodou sběru dat bylo dotazníkové šetření pro rodiče dětí do tří let v Libereckém kraji.

V rámci výzkumného šetření bylo zjištěno, že nejčastěji rodiny upřednostňovali model zajištění péče o děti v raném věku, charakterizovaný pobytem jednoho z rodičů doma s dítětem v rámci mateřské/ rodičovské dovolené. Druhý partner zajišťuje rodinu po finanční stránce.

Čtvrtina respondentů nedokázala odpovědět na otázku, zda jim nabídka péče o děti do tří let přijde dostupná. Převážná většina respondentů hodnotila nabídku péče o děti v raném věku v Libereckém kraji jako nedostatečnou.

Překvapivým výsledkem výzkumu byla volba preferencí při výběru nějaké podoby formálního zajištění péče o děti v raném věku. Využívání služeb formální péče o dítě do tří let

věku je poměrně náročnou finanční záležitostí. Nicméně rodiče nad finanční náročnost postavili jako důležitější faktory při výběru péče mimo rodinu vzdálenost a následně reference na daný typ péče. Vzdálenost se ukázala jako nejdůležitější faktor pro rodiny s bydlištěm v menších obcích, kde je nabídka péče o děti v raném věku minimální nebo žádná.

Preference rodičů při výběru péče o děti v raném věku závisela i na sociokulturním pozadí rodiny, to bylo konkrétně možné vidět u častého odporu při umístění dítěte do církevní MŠ. Rodiče většinou jako důvod uváděli jiné světonázorové smýšlení. Nikdy by do církevní MŠ neumístilo své dítě 20 % z podílu všech respondentů.

V případě, kdy rodiče potřebovali zajistit péči o dítě jinou osobou, nejčastěji oslovili rodinu, případně přátele. Jako podstatný důvod výběru rodiny a přátel uváděli rodiče nedůvěru v cizí pečující osoby a finanční náročnost. Základní charakteristikou vybraného vzorku rodičů z Libereckého kraje byla nízká potřeba zajištění péče o dítě do tří let mimo rodinu. Většina rodičů potřebovala pomoc se zajištěním prostřednictvím jiné osoby zcela výjimečně. Pouze 5 % rodičů zajišťovalo denní péči o své dítě mimo rodinu v rozsahu 5 a více hodin – jednalo se o rodiny, kde oba rodiče pracují.

V momentě, kdy respondenti volili formální zajištění péče o dítě do tří let mimo rodinu, nejčastěji umísťovali dítě do mateřské školy, což ukázalo, že rodiče dvouletých dětí jeví zájem o účast svých dětí v MŠ.

Dotazníkové šetření odkrylo také některé souvislosti v zajištění péče o děti do tří let v malých obcích a velkých městech. Výrazný rozdíl se objevil v kontextu využívání péče o děti v raném věku v soukromých a mateřských školách. Ve velkých městech rodiče častěji využívali péči soukromých mateřských škol. Naopak v menších obcích rodiče převážně umísťovali děti do veřejných mateřských škol. Příčinou bude především bohatší nabídka formální péče pro děti v raném věku ve velkých městech. Druhým důvodem je přeplněnost mateřských škol, kdy se ve městech soustřeďuje více dětí. Veřejné MŠ mívají plnou kapacitu a často odmítají i děti starší. Proto je další alternativou možnost umístit dítě do soukromé mateřské školy, kde nebývá tak vysoký převis dětí jako u veřejných MŠ. Soukromé MŠ však z důvodu finanční náročnosti nebývají dostupné pro všechny rodiče a rodiče je zpravidla využívají jen na přechodnou fázi, dokud se neuvolní místo ve veřejné MŠ.

Tato problematika skýtá mnoho témat a souvislostí, která bude třeba v českém kontextu dále zkoumat, aby odborná i veřejná diskuse mohla probíhat na základě spolehlivých

výzkumných dat. Cílem mého výzkumu bylo poskytnout alespoň základní vhled do situace zajištění péče o děti do tří let v České republice a více do hloubky pak v Libereckém kraji.

Bylo by nutné provést další kvalitativní výzkum k odkrytí konkrétních potřeb jednotlivých rodin. Provést dotazníková šetření a hloubkovou statistickou analýzu získaných dat na reprezentativním vzorku respondentů. Bylo by také třeba nahlédnout více do socioekonomických podmínek každé rodiny. Takový výzkum by měl být základem pro další vývoj institucionální péče pro děti v raném věku, jehož cílem by mělo být poskytnutí vhodných podmínek pro pluralitní volby rodičů.

Seznam zdrojů

Literatura

EUROPEAN COMMISSION/EACEA/EURYDICE. *Structural Indicators for Monitoring Education and Training Systems in Europe – 2016. Eurydice Background Report to the Education and Training Monitor 2016.* Eurydice Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2016

HAŠKOVÁ, Hana, Steven SAXONBERG a Jiří MUDRÁK. *Péče o nejmenší: boření mýtů.* Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR, 2012. Sociologické aktuality. ISBN 9788074191145.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu.* Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 9788024713694.

LOUDOVÁ STRALCZYNSKÁ, Barbora. *Právo na šanci: předškolní výchova v Německu.* Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2016. ISBN 978-80-7290-927-8.

MIŠURCOVÁ, Věra, Dagmar ČAPKOVÁ a Jozef MÁTEJ. *Úvod do dějin předškolní pedagogiky.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. Učebnice pro střední školy.

OPRAVILOVÁ, Eva. *Předškolní pedagogika.* Praha: Grada, 2016. Pedagogika. ISBN 978-80-247-5107-8.

OPRAVILOVÁ, Eva a Jana UHLÍŘOVÁ. *Příběhy české mateřské školy: vývoj a proměny předškolní výchovy.* Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2017. ISBN 9788072909452.

PAVLOVSKÁ, Marie, Zora SYSLOVÁ a Bohumíra ŠMAHELOVÁ. *Dějiny předškolní pedagogiky.* Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-5981-8.

PRŮCHA, Jan a Soňa KOŤÁTKOVÁ. *Předškolní pedagogika: učebnice pro střední a vyšší odborné školy.* Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0495-4.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník.* 6., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6.

SORIANO, Victoria. *Raná péče: analýza situace v Evropě : klíčové aspekty a doporučení : souhrnná zpráva.* S. 1.: Evropská agentura pro rozvoj speciální pedagogiky, 2005. ISBN 8791500-58-3.

STUDENÝ, Antonín, František JANDA a Kamila SCHRÁNILOVÁ. *Jesle a mateřské školy*. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1978.

SYSLOVÁ, Zora, Irena BORKOVCOVÁ a Jan PRŮCHA. *Péče a vzdělávání dětí v raném věku: komparace české a zahraniční situace*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. ISBN 978-80-7478-354-8.

ŠVARÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 9788073673130

Elektronické zdroje

BAĐURÍKOVÁ, Z., L. ŠIMČÁKOVÁ a Z. PÉREZ RENČÍKOVÁ. "Slovak Republic–ECEC Work-force Profile." In *Workforce Profiles in Systems of Early Childhood Education and Care in Europe*, edited by P. Oberhuemer and I. Schreyer [online]. München: Staatsinstitut für Frühpädagogik, 2017 [cit. 2018 07 02]. Dostupné z: www.seepro.eu/English/Country_Reports.htm

CHILD RESEARCH NET. [Norway] *Kindergartens in Norway - From care for the few to an universal right for all children Part I - Projects* [online]. Japan: Child Research Net, 2013 [cit. 2018-06-28]. Dostupné z: https://www.childresearch.net/projects/ecec/2013_01.html

ČSÚ. *Domácnosti podle krajů* [online]. Praha: ČSÚ, 2017 [cit. 2018-06-27]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/61601872/16002118141c.pdf/4f512746-e3d8-4ff7-be7a-693ea986bf02?version=1.0>

ČSÚ. *Nezaměstnanost podle krajů a okresů* [online]. Praha: ČSÚ, 2018d [cit. 2018-07-09]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/46014034/33008817q4g03.pdf/9af8c923-432b-43ed-8744-e650617c8f00?version=1.0>

ČSÚ. *Počet dětí v mateřských školách v České republice* [online]. Praha: ČSÚ, 2018a [cit. 2018-06-27]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/cr_od_roku_1989_skolky

ČSÚ. *Složení domácností v Libereckém kraji* [online]. Praha: ČSÚ, 2011 [cit. 2018-07-09]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/xl/130308_doma

ČSÚ. *Vlastní výběr VDB* [online]. Praha: ČSÚ, 2018b [cit. 2018-07-09]. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup->

objekt&pvo=DEM02&z=T&f=TABULKA&katalog=30845&u=v75_VUZEMI_43_563889&&c=v3~3_RP2017&str=v75

ČSÚ. *Vlastní výběr VDB* [online]. Praha: ČSÚ, 2018c [cit. 2018-07-09]. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=uziv-dotaz#k=5&w=>

ČŠI. *Výroční zpráva České školní inspekce za školní rok 2016/ 2017* [online]. Praha: Česká školní inspekce, 2017 [cit. 2018-07-02]. Dostupné z: <http://www.csicr.cz/cz/Dokumenty/Vyrocní-zpravy/Kvalita-a-efektivita-vzdelavani-a-vzdelavaci-soust>

EDULK.CZ. *Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v Libereckém kraji za školní rok 2016/2017* [online]. Liberec: EDULK.CZ, 2018 [cit. 2018-07-07]. Dostupné z: <http://www.edulk.cz/P%0c5%99%0c3%adsp%0c4%9bvyky/tabid/72/EntryId/5362/Vyrocní-zprava-o-stavu-a-rozvoji-vzdelavaci-soustavy-v%0c2%a0Libereckem-kraji-za-skolni-rok-2016-2017.aspx>

EUROSTAT. *Children aged less than 3 years in formal childcare* [online]. Luxembourg: European Commission, 2016 [cit. 2018-06-30]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&plugin=1&language=en&pcode=tepsr_sp210

EUROSTAT. *Children cared only by their parents by age group - % over the population of each age group - EU-SILC survey* [online]. Luxembourg: European Commission, 2018c [cit. 2018-07-01]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/ilc_caparents

EUROSTAT. *Number of adults by sex, age groups, number of children, age of youngest child and household composition (1 000)* [online]. Luxembourg: European Commission, 2018a [cit. 2018-06-30]. Dostupné z: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>

EUROSTAT. *Part-time employment rate* [online]. Luxembourg: European Commission, 2018b [cit. 2018-06-30]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/tesem100>

EUROSTAT. *Pupils in early childhood and primary education by education level and age - as % of corresponding age population* [online]. Luxembourg: European Commission, 2018d [cit. 2018-06-30]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/educ_uoe_enrp07

EURYDICE. *Česká republika: Financování vzdělávání* [online]. Brussels: European Commission, 2018m [cit. 2018-06-29]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/early-childhood-and-school-education-funding-21_cs?2nd-language=

EURYDICE. *Česká republika: Organizace péče o děti do 2-3 let* [online]. Brussels: European Commission, 2018a [cit. 2018-06-20]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-programmes-children-under-2-3-years-9_cs?2nd-language

EURYDICE. *Česká republika: Organizace péče o děti starší 2-3 let - European Commission* [online]. Brussels: European Commission, 2018l [cit. 2018-06-25]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-programmes-children-over-2-3-years-13_cs?2nd-language=

EURYDICE. *Česká republika: Vyučování a učení v programech pro děti do 2-3 let - European Commission* [online]. Brussels: European Commission, 2018k [cit. 2018-07-04]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/teaching-and-learning-programmes-children-under-2-3-years-9_cs

EURYDICE. *Early Childhood Education and Care - European Commission* [online]. Brussels: European Commission, 2018i [cit. 2018-06-27]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/early-childhood-education-and-care-93_en

EURYDICE. *Early Childhood Education and Care - European Commission* [online]. Brussels: European Commission, 2018u [cit. 2018-06-27]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/early-childhood-education-and-care-54_en?2nd-language=

EURYDICE. *France - European Commission* [online]. Brussels: European Commission, 2018f [cit. 2018-06-25]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/france_en?2nd-language

EURYDICE. *Germany- European Commission* [online]. Brussels: European Commission, 2018r [cit. 2018-06-29]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/germany_en

EURYDICE. *Historický vývoj - European Commission* [online]. Brussels: European Commission, 2018b [cit. 2018-06-27]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/historical-development-72_sk

EURYDICE. *Historický vývoj - European Commission* [online]. Brussels: European Commission, 2018c [cit. 2018-06-28]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/historical-development-54_en

EURYDICE. *Norway - European Commission* [online]. Brussels: European Commission, 2018e [cit. 2018-06-24]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/norway_en?2nd-language

EURYDICE. *Organisation of Early Childhood Education and Care: Norway* [online]. Brussels: European Commission, 2018d [cit. 2018-06-24]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-early-childhood-education-and-care-4_en?2nd-language

EURYDICE. *Organisation of Early Childhood Education and Care - European Commission* [online]. Brussels: European Commission, 2018t [cit. 2018-06-27]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-early-childhood-education-and-care-4_en?2nd-language=

EURYDICE. *Organisation of Programmes for Children over 2-3 years - European Commission- France* [online]. Brussels: European Commission, 2018g [cit. 2018-06-25]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-programmes-children-over-2-3-years-15_en?2nd-language

EURYDICE. *Organisational Variations and Alternative Structures in Early Childhood Education and Care - European Commission* [online]. Brussels: European Commission, 2018s [cit. 2018-06-27]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisational-variations-and-alternative-structures-early-childhood-education-and-care-54_en?2nd-language

EURYDICE. *Organizácia programov pre deti vo veku do 2-3 rokov - European Commission* [online]. Brussels: European Commission, 2018n [cit. 2018-07-01]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-programmes-children-under-2-3-years-28_sk

EURYDICE. *Predprimárne vzdelávanie a raná starostlivosť - European Commission* [online]. Brussels: European Commission, 2018o [cit. 2018-06-28]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/early-childhood-education-and-care-72_sk

EURYDICE. *Teachers and Education Staff - European Commission* [online]. Brussels: European Commission, 2018h [cit. 2018-06-25]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/teachers-and-education-staff-26_en

EURYDICE. *Učiteľia a pedagogickí zamestnanci - European Commission* [online]. Brussels: European Commission, 2018q [cit. 2018-06-27]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/teachers-and-education-staff-71_sk

EURYDICE. *Výučba a učenie sa v programoch pre deti vo veku do 2-3 rokov - European Commission* [online]. Brussels: European Commission, 2018p [cit. 2018-06-28]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/slovakia/teaching-and-learning-programmes-children-under-2-3-years_sk

GOV.UK. *Pregnancy and birth* [online]. London: Gov.uk, 2018 [cit. 2018-06-27]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/browse/childcare-parenting/pregnancy-birth>

HEVEY, D. "United Kingdom– ECEC Workforce Profile." In *Workforce Profiles in Systems of Early Childhood Education and Care in Europe*, edited by P. Oberhuemer and I. Schreyer [online]. München: Staatsinstitut für Frühpädagogik, 2017 [cit. 2018-07-02]. Dostupné z: www.seeepro.eu/English/Country_Reports.htm

MPO. *Nariadení vlády ze dne 23. července 2008, o obsahových náplních jednotlivých živností s účinností od 14. srpna 2008* [online]. Praha: MPO, 2017 [cit. 2018-07-02] Dostupné z: <https://www.mpo.cz/cz/podnikani/zivnostenske-podnikani/pravni-predpisy/narizeni-vlady-c--278-2008-sb---82761/>

MPO. *Počty živností dle oborů v jednotlivých krajích* [online]. Praha: MPO, 2018b [cit. 2018-06-20]. Dostupné z: <https://www.mpo.cz/cz/podnikani/zivnostenske-podnikani/statisticke-udaje-o-podnikatelich/statistika-zivnosti--222296/>

MPO. *Zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů.* [online]. Praha: MPO, 2018a [cit. 2018-06-28]. Dostupné z:

<https://www.mpo.cz/cz/podnikani/zivnostenske-podnikani/pravni-predpisy/zivnostensky-zakon--166698/>

MPSV. *Evidence dětských skupin* [online]. Praha: MPSV, 2018c [cit. 2018-06-28]. Dostupné z: <http://evidence.mpsv.cz/eEDS/index.php?search&kraj=Libereck%C3%BD>

MPSV. *Kvalifikace pečujících osob* [online]. Praha: MPSV, 2018b [cit. 2018-06-28]. Dostupné z: http://mikrojesle.mpsv.cz/index.php/kvalifikace_pecujicich_osob/

MPSV. *Mikrojesle* [online]. Praha: MPSV, 2018d [cit. 2018-06-28]. Dostupné z: <http://mikrojesle.mpsv.cz/>

MPSV. *Profesní kvalifikace Chůva* [online]. Praha: MPSV, 2017 [cit. 2018-06-27]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/32159>

MPSV. *Rodičovský příspěvek* [online]. Praha: MPSV, 2018a [cit. 2018-06-26]. Dostupné z: http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/rodicovsky_prisp

MŠMT. *Firemní školka – informace, MŠMT ČR* [online]. Praha: MŠMT, 2011 [cit. 2018-07-01]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/predskolni-vzdelavani/firemni-skolka-informace?highlightWords=firemn%C3%AD+%C5%A1kolka>

MŠMT. *Informační materiál ke v zdělávání dětí od 2 do 3 let v mateřské škole* [online]. Praha: MŠMT, 2017 [cit. 2018-06-25]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/39798/>

MŠMT. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání* [online]. Praha: MŠMT, 2018a [cit. 2018-06-29]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/39798/>

MŠMT. *Statistické ročenky školství- výkonové ukazatele* [online]. Praha: MŠMT, 2018b [cit. 2018-06-30]. Dostupné z: <http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>

OECD. *What are the benefits from ECEC 2016* [online]. Paris: OECD, 2016 [cit. 2018-07-07]. Dostupné z: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/5jlwqvr76dbq-en.pdf?expires=1531466641&id=id&accname=guest&checksum=A32EB7A93BF0A1E392129F5BC2CE49FC>

RAYNA, S. "France– ECEC Workforce Profile." *In Workforce Profiles in Systems of Early Childhood Education and Care in Europe*, edited by P. Oberhuemer and I. Schreyer [online]. München: Staatsinstitut für Frühpädagogik, 2017 [cit. 2018-07-02]. Dostupné z: www.seeepro.eu/English/Country_Reports.htm

SCHREYER, I. a P. OBERHUEMER. "France – Key Contextual Data". In *Workforce Profiles in Systems of Early Childhood Education and Care in Europe*, edited by P. Oberhuemer and I. Schreyer [online]. München: Staatsinstitut für Frühpädagogik, 2017a [cit. 2018-07-02]. Dostupné z: www.seepro.eu/English/Country_Reports.htm

SCHREYER, I. a P. OBERHUEMER. "Germany– Key Contextual Data". In *Workforce Profiles in Systems of Early Childhood Education and Care in Europe*, edited by P. Oberhuemer and I. Schreyer [online]. München: Staatsinstitut für Frühpädagogik, 2017d [cit. 2018-06-29]. Dostupné z: www.seepro.eu/English/Country_Reports.htm

SCHREYER, I. a P. OBERHUEMER. "Slovak Republic – Key Contextual Data". In *Workforce Profiles in Systems of Early Childhood Education and Care in Europe*, edited by P. Oberhuemer and I. Schreyer [online]. München: Staatsinstitut für Frühpädagogik, 2017c [cit. 2018-07-02]. Dostupné z: www.seepro.eu/English/Country_Reports.htm

SCHREYER, I. a P. OBERHUEMER. "United Kingdom– Key Contextual Data". In *Workforce Profiles in Systems of Early Childhood Education and Care in Europe*, edited by P. Oberhuemer and I. Schreyer [online]. München: Staatsinstitut für Frühpädagogik, 2017b [cit. 2018-07-02]. Dostupné z: www.seepro.eu/English/Country_Reports.htm

VÚPSV. *Jak být profesionální chůvou ?* [online]. Praha: VÚPSV, 2012 – 2014 [cit. 2018-06-27]. Dostupné z: http://www.vupsv.cz/sites/File/audit-clanky/Letak_profese_chuvy.pdf

VÚPSV. *KOLEKTIVNÍ ZAŘÍZENÍ A SLUŽBY PÉČE O DĚTI V ČR Metodika pro zřizovatele* [online]. Praha: VÚPSV, 2014 [cit. 2018-06-28]. Dostupné z: http://www.vupsv.cz/sites/File/audit-clanky/def-Kucharova_Peychlova_Svobodova_2014_Kolektivni_zarizeni_Metodika_pro_zrizovatele.pdf

Legislativní zdroje

ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon o pedagogických pracovních a o změně některých zákonů. In: *Sbírka zákonů České republiky*, ročník 2004, číslo 563. Praha: MVČR, 2004a. Dostupné z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=563/2004&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy

ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon o poskytování služby péče o dítě v dětské skupině a o změně souvisejících zákonů. In: *Sbírka zákonů České republiky*, ročník 2014, číslo 247. Praha:

MVČR, 2014. Dostupné z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=247/2014&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy

ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). In: *Sbírka zákonů České republiky*, ročník 2004, číslo 561. Praha:

MVČR, 2004b. Dostupné z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=563/2004&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy

Seznam příloh

Příloha 1 – Požadavky na kvalifikaci osob pečujících o děti do nástupu do povinné školní docházky

Příloha 2 – Vzdělávací rámec pro děti v raném věku

Příloha 3 – Věková struktura dětí v předškolním vzdělávání v Libereckém kraji

Příloha 4 – Dotazník pro rodiče dětí do 3 let v Libereckém kraji